№ 184 ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 22 ՕԳՈՍՏՈՍԻ

1912

ԹԱՌԱՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 22 ՕԳՈՍՏՈՍԻ № 184

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.

Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ" Сергіевская ул., № 5.
Tiflis, Rédaction „Mschak"

Խմբագրատան տելեֆոն № 2—53.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).

Յայտարարութիւնն ընդունվում է ամեն լեզուով

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպեկ.

Տպարանի տելեֆոն № 67.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ—ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՄՇԱԿ
ԹԱՌԱՍՈՒՆԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Հասցէ՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ".
TIFLIS, Rédaktion du journal „MSHAK".

Յայտարարութիւնների համար [illegible] —Центральная Контора Объявленій Торгов. Дома Л. и Э. Метцль и Ко, Мясницкая, [illegible] Сытова, [illegible] Морская, 11, [illegible] Маршальковская, 130, [illegible] Большая, 38. [illegible] 8 Площадь Биржи.

ԱՆՍՏՈՐԱԳԻՐ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՅ ՎԵՐՋԸ 4 ՌՈՒԲԼԻ.

[illegible]

Գաւճառի ս. Յովհաննէս մայր եկեղեցու [illegible] ՄԻ ՀՍՈՒՍ ՈՒՍՈՒՑԻՉ [illegible]

611. 1—1

«ՄՇԱԿԻ» ՅՈՒԲԻԼԵԱՆԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ հրատարակութեամբ
Լոյս տեսաւ եւ վաճառվում է
Լ. ՔԻՇՆԻԿԵԱՆԻ կազմած
„ՄՇԱԿԻ" ԹԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿ (1872—1912)

[illegible]

ԳԻՆԸ Է 50 ԿՈՊ.

0—21

«ՄՇԱԿԻ» ՅՈՒԲԻԼԵԱՆԱԿԱՆ ԿԱՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ հրատարակութեամբ
Լոյս տեսաւ եւ վաճառվում է
„ՄՇԱԿ" ԵՒ ՀԱՅ ԿԻՆԸ
(«Մշակի» 40-ամեայ յոբելեանի առթիւ)
I հատոր

[illegible]

Գինը ՄԷԿ րուբլի.

0—24

ՍԻՄՖԵՐՈՊՈԼԻ [illegible]
Մի խմբակետ-ուսուցիչ

[illegible] Симферополь, Священнику Налбандянъ.

604. 2—2

ԾԱՆՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՒՄ

II

Ինչպէս մաքառել թանգութեան դէմ։

— Աւելացրէք իւրաքանչիւր մարդու տարեկան եկամուտը, տուէք նրա ձեռքը աւելի գումարներ, և ահա նա կը դիմանայ թանգութեան։

Այդպէս են յաճախ վճռել հրապարակի վրա դրված հարցը։

Արդարև, եթէ պաշտօնեան ստանայ աւելի մեծ ռոճիկ, գործակատարը աւելի մեծ վարձատրութիւն, բանւորը աւելի բարձր օրավարձ, նրանք կարող կը լինեն աւելի գումար ծախսել կենսական պիտոյքների վրա և չեն զգայ թանգութեան ճնշումը։

Վերջին տասնեակ տարիների փորձերը և դէպքերը վկայում են, որ այդ եղանակով հնարաւոր է եղել տանել թանգութեան ծանրութիւնը։ Երբ բանւորի օրավարձը, արհեստաւորի և առհասարակ աշխատաւորի վարձատրութիւնը բարձրացել են, թանգութեան դէմ բողոքներն էլ դադարել են։

Բայց նոյն փորձերը և դէպքերը հանդէս են բերում և մի ուրիշ երեւոյթ։ Ճիշդ է, սպառողի մեծ ռոճիկ

[illegible]

մասերում և կապենք քաղաքները խուլ անկիւնների հետ, այն ժամանակ այն ապրանքները, որոնք չէին վաճառահանվում, կը գան շուկայ և կիջեցնեն ապրանքների գինը։

Եթէ միևնոյն ժամանակ երկաթուղիները իջեցնեն փոխադրութեան սակագինը, դարձեալ դիւրութիւն կը ստեղծվի ապրանքները էժանացնելու համար։

Այնուհետև եթէ գործադրենք մի շարք միջոցներ՝ էժանացնելու արդիւնաբերութիւնը, ընդարձակելու և բարւոքելու երկրագործութեան, բանջարաբուծութեան, պարտիզպանութեան մշակութիւնը, կարող կը լինենք դարձեալ մի քանի քայլ առաջ գնալ մթերքների էժանացնելու ասպարէզում։

Նոյնպէս բարերար ազդեցութիւն կունենայ և այն մաքսերի վերացումը, որոնք դրված են կենսական մթերքների ներմուծման վրա։

Անգլիան իսպառ վերացրել է այդպիսի մաքսերը և բաց է արել Անգլիայի շուկաները համաշխարհային այն արդիւնաբերողների համար, որոնք կը ցանկանան բերել Անգլիա կենսական մթերքներ՝ ազգաբնակութեան սպառման համար։ Իսկ մի ուրիշ եւրոպական երկիր, Գերմանիան, մաքսերով փակել է իր դռները և դրել է իր ազգաբնակութեանը ծանր պայմանների մէջ։

Եւ ահա այդ ծանր պայմանների դէմ բողոքում է գերմանական հասարակութիւնը, պահանջելով որ յանուն ժողովրդական բարեկեցութեան վերացվեն կենսական մթերքների վրա դրված մաքսերը, որոնցով արգելված է կամ դժուարացված է էժանագին նիւթերի ազատ մուտքը երկրի մէջ։

Մենք կը խօսենք և մի միջոցի վրա որը հանդէս է գալիս վերջին ժամանակներս՝ մեղմացնելու մի յայտնի չափով թանգութեան ծանրութիւնը։

Ա. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

20 օգոստոսի

Պետերբուրգ.—Դիրիժաբլների թռիչքների փորձերի ժամանակ «Եաստրեբը» հասաւ 1500 մետր բարձրութեան։

Մինիստրների խորհուրդը հաւանութիւն տուեց Դումային ներկայացնելու համար պատրաստված օրինագիծը՝ քաղաքային բժիշկների ռոճիկները աւելացնելու մասին։

Կենտրոնական ստատիստիքական կոմիտէի հաւաքած տեղեկութիւնների համաձայն, հացի բերքը այս տարի կը գերազանցի 1911 թուականից 116 միլիօն պուդով ձախորդ դէպքում, բարեյաջող դէպքում՝ 1658 միլիօնով։

Ներքին գործերի մինիստրութիւնը թոյլատրել է 1913 թւի դեկտեմբերի 27-ից մինչև 1914 թւի յունվարի 4-ը ուսուցիչների համառուսական II համագումարը։ Անդամ լինել կարող են մատեմատիկական գիտութիւնների պրօֆեսորները, ուսուցիչներն ու ուսուցչուհիները և առհասարակ նրանք, որոնք ընդհանուր մանկավարժութեան և մատեմատիկայի մէջ յայտնի են իրանց աշխատութիւններով։

Ժող. լուս. մինիստրութիւնը շրջաբերականներով կարգադրել է ժողովրդական դպրոցների ինսպէկտորներին հետևել, որպէսզի բոլոր տիպի դպրոցներում ուսուցումը կատարվի թոյլատրված ձեռնարկներով։

Պետերբուրգ.—Եկաւ ֆրանսիական պատգամաւորութիւնն Մօսկվայի յոբելեանական հանդէսներին ներկայ լինելու համար։

Մօժայսկ.—Վաղ առաւօտից Բորոդինի շրջակայքն են հաւաքվում զորքերը։ Գալիս են հրամանատարները։ Քաղաքը զարդարվել է բարձր հիւրերի ընդունելութեան համար։

Պարիզ.—Այստեղ ժամանեց հէլլեններին թագաւորը Էքս-լէ-Բենից և մի քանի օր մնալուց յետոյ կը գնայ Դանիա։

Վիէննա.—Հերքվում է Թիւրքական գահաժառանգի հիւանդութեան մասին Բերլինից ստացված լուրը։

Վաշինգտօն.—Լրագիրների ասելով, Միացեալ-Պետութիւնների դեսպանը Մեքսիկայից հաղորդում է, որ 2000 ամերիկացիներ գտնվում են Կանանէ քաղաքում, որը պաշարված է ապստամբներից։ Քաղաքը առնվելու դէպքում նրանց ջարդ է սպասվում։

Կազաբլանկա.—Տեղացի հետախոյզների զօրամասերը ֆրանսիական օֆիցերների հրամանատարութեամբ ցրեցին թշնամու զօրամասերը։ Հետախոյզներից սպանված է չորս և վիրաւորված է երկու հոգի։

ՍԵՌԱԿԱՆ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՈՂ ՌԵՖՈՐՄՆԵՐ

Ապրել նշանակում է զարգանալ։ Ամեն մի զարգացման միտքն ու նպատակը կատարելագործվելն է։ Շնորհիւ բնական օրէնքների՝ ստեղծվեց մարդը և կատարվեց օրգանական էվոլիւցիայի մի մեծ պրօցէս։ Բայց մարդու օրգանական զարգացման կատարելութիւն չէ դեռ. նա էլ է ենթակայ զարգացման օրէնքների ներգործութեան և միաժամանակ ընդունակ բարձր կատարելութեան հասնելու։ Բանականութիւնը սովորեցնում է օգտվել այդ օրէնքներից, իսկ կամքն ու միտքը թելադրում են յարմարեցնել բնութեան ոյժերը իր զարգացման կարիքներին. Նրանք դրդում են հասարակական աշխատակցութեամբ և գիտակցութեամբ ձգտել կատարելագործելու ցեղի օրգանականն ու հոգին, ստեղծելու մարդկային բարձր կուլտուրայի համար տևական հիմքեր և երջանիկ փոխ-յարաբերութիւններ։

Բայց ցեղի անընդհատ զարգացման համար առաջին պայմանն է նրա առողջութիւնը, իսկ այդ առողջութիւնն ունենալու ամենալաւագոյն միջոցը բնական ընտրութեան սկզբունքի պահպանումն է. մեթէ քաղաքակրթական պրօգրէսի ամենաբարձր խնդիրը չէ՝ դարձնել սեռական բնազդը սերունդ առաջացնելու առողջ, մաքուր և ուժեղ ձգտում՝ ենթարկելու նրան զարգացման նպատակներին, դարձնել սեռական կեանքը ցեղի կատարելագործութեան միջոց և առանձին անհատի երջանկութեան աղբիւր։

Ժամանակակից սեռական կեանքը լիքն է այնպիսի երեւոյթներով, որոնք առաջադիմութեան համար խոչընդոտ են հանդիսանում, անդարմանելի վնաս են հասցնում մարդկութեան կատարելագործութեանն և կորուստ կերպով հակադրվում են ոչ միայն կուլտուրայի փայլուն կողմերին, այլ և, ինչպէս գիտութիւնն է ասում, խարխլում են մեր զարգացման հիմքերը։

Հասարակութեան բոլոր խաւերում սեռական կեանքը նկատվում է որպէս պռնկութեան նշան։ Սեռական յարաբերութիւնների տիրող ձեը «սիրոյ» առուտուրն է։ Սէրն ապականված է իր հետ անբաժանելի կերպով կապված վեներական հիւանդութիւնները ու անընդունակ դարձնում ամուսնութիւնը՝ սերունդ առաջացնելու վսեմ իր նպատակն իրագործելու։ Իսկ մենք կեղծաւորութեամբ թագցնում ենք, թէ սեռական հրապուրանքը որպիսի մեծ իշխանութիւն է գործ դնում մեզ վրա, ալեկոծելով մեր աւրինը. սեռական բոլոր ցոփութիւնների հանդէպ լռութիւն ենք պահպանում և թոյլ տալիս, որ տարածվեն հասարակութեան մէջ ամեն տեսակի էկսցէսներ։

Սեռական ընտրութիւն անելիս՝ «սիրոյ փողից» կախում ունենալու դրութիւնը առես ճակատագրականութիւն է սրտի հրապուրանքի և տնտեսական շահերի միջև, որ վատ կերպով է արտացոլվում ժառանգների առողջութեան և կենսունակութեան վրա։

Մեզնում միակին ամուսնութեան, ազատ կերպով կնքվող դաշնակցութեան, սեռական յարաբերութիւնների այդ իդէալական ձևերի արժանիքները գնահատվում են ոչ թէ նրա կենդանի էութեան տեսակէտից, ամուսինների փոխ-յարաբերութեան բնոյթից, նրանց անձնական յատկութիւններից, ամուսնութեամբ նրանց վրա դրված պատրաստակամութեան պատասխանատւութիւնից, այլ՝ բացառապէս նրա արտաքին, ձևական կողմերից։ Ամուսնութիւնը շղթայված է անբաժանելիութեան մեռած սկզբունքով։ Ոչ-երջանիկ ամուսնական կապերը մեծ մասամբ տանում են դէպի ամուսնական անհաւատարմութիւն ու պարտազանցութիւն։

Նոյն այդ սօցիալ-տնտեսական պայմաններն ու հրէշաւոր օրէնդրութիւնները, որոնցով ամուսնութիւնը մեզանում պայմանաւորված է, դատապարտում են հազարաւոր կանանց և տղամարդկանց չամուսնանալու և իրանց երիտասարդ հասակում զրկվելու ուրախ կեանքից և ժառանգ ունենալու յոյսից։

Շնորհիւ ամուսնութեան՝ գոյութիւն են ունենում ապօրինի յարաբերութիւններ, որի պատճառով էլ հետապնդում են, բայց այդ հետապնդումները տղամարդկանց համար չեն։ Տղամարդն իր համար կրկնակի բարոյականութիւն է ստեղծել։ Շնորհիւ այդ բարոյականութեան՝ ամուսին չունեցող կինը հասարակութիւնից վտարվում է, իսկ ապօրինի զաւակը արհամարհվում և իրաւունքներից զրկվում։

Այդ բոլորն աւերիչ կերպով է արտացոլվում ոչ միայն մօր, այլ և ամբողջ հասարակութեան վրա, դատապարտելով ոչնչացման և այլասերման նրա ամենաթանգագին մասը, նոր սերունդը։

Առանձին դէպքերում, մասնաւոր բարեգործութեան միջամուխ լինելը հասարակութեան խորթ զաւակներին էական օգնութիւն է ցոյց տալիս, բայց այդ բաւական չէ։ Սեռական էկսցեսների վտանգաւոր հետևանքները վերջ կունենան նրանց պատճառների վերացումով միմիայն, այսինքն բարոյական հայեացքների վերստեղծումով և նպատակայարմար օրէնսդրական միջոցների ձեռք բերումով։

Մայրութեան անեղծութիւնը պաշտպանելու և սեռական կեանքի սովորութիւնները բարելաւելու խնդրում, հասարակութիւնն ահագին աշխատանք ունի կատարելու։ Այդ նպատակին ձգտող բոլոր ոյժերն ի մի համախմբելու համար՝ 1911 թւի սեպտեմբերի 30-ին Դրեզդէնում հիմնվեց «Մայրութեան և սեռական բարոյականութեան պաշտպանման համար միջազգային մի դաշնակցութիւն», որը պիտի պաշտպանի մայրութիւնն ու սեռական բարոյականութիւնը։

Նկատի ունենալով, որ սեռական յարաբերութիւնների բարելաւման ձգտումն ու մարդկային ցեղերի կատարելագործումը ազգային և տերրիտօրիալ սահմաններում ոչ մի արգելքի չեն հանդիպում, հրաւիրում է մեր դաշնակցութիւնն իր դրօշի տակ բոլոր հասարակութիւններին, ընկերութիւններին, կուլտուրական երկիրների խմբակցութիւններին, նոյնպէս և առանձին անհատներին, մի խօսքով՝ այն բոլորին, ովքեր որ յանձն կառնեն աշխատել մեր ցոյց տուած ասպարէզում, անխտիր՝ կանայք թէ տղամարդիկ։

Ժամանակակից հասարակութեան վէրքերի դէմ կռւելով և ներկայ սերնդի ժառանգների առջև պատասխանատու լինելով՝ մենք ձեռք ենք կարկառում ապագային։

Բարի գալուստ այն բոլորին, ովքեր կը միանան մեր շարքերին՝ մեզ հետ իրականացնելու այդ մեծ նպատակները։

Նախագահ՝ դոկտ. Մաքս Րօզենտալ, արդարադատութեան խորհրդական (Բրեսլաւլում). դոկտ. փիլ. Էդ. Դաւիթ՝ պատգամաւոր (Բեռլինում), պրօֆ. Պաօլինա Շիֆ (Միլանում), Ֆրիդա Ստէէնհօֆ (Շվէդիա), կոմս Գէօրգ Ֆօն-Արկօ (Բեռլինում), դուարդ Բորնշտեյն՝ պատգամաւոր (Բեռլինում), Միննա Կաուէր (Բեռլինում), Հեդվիգ Դոմ՝ կին գրող (Բեռլինում), Հերդրուդ Այզօլդտ՝ դերասանուհի (Բեռլինում), պրօֆ. Ա. Ֆորէլ (Շվէյցարիայում), Գուստաւ Ֆրենսէն՝ հեղինակ (Բլանկենզէէ), պրօֆ. Զիգմունդ Ֆրէյդ (Վիէննա), դոկտ. Լուդվիգ Ֆուլդա՝ հեղինակ (Բեռլինում), պրօֆ. Էռնստ Հեկկէլ (Ենայում), բժ. Մագնուս Հիրշֆէլդ (Բեռլինում), դոկտ. Ֆելիքս Հոլլենդէր՝ հեղինակ (Շարլոտտէնբուրգ), իրաւունքների դոկտ. մինիստր Ս. Վան-Հուտէն (Հաագայում), Էլլէն Կէյ (Շվէդիա), դոկտ. Էդ. Մախ՝ պրօֆ. (Վիէննայում), Վիկտոր Մարգերիտ՝ հեղինակ (Պարիզում), Գրեդա Մայզէլ Գեսս՝ կին գրող (Բեռլինում), պրօֆ. Ալֆրէդ Նակէ՝ պատգամաւոր և սենատոր (Պարիզում), պրօֆ. Նէյսսէր (Բրեսլաւլում), պրօֆ. Վիլհէլմ Օստվալդ (կոմս Բոտէն, Սաքսօնիայում), կին բժիշկ Ա. Շաբանօվա (Պետերբուրգում), Բերնար Շօու՝ հեղինակ (Լոնդոնում), Հերման Զուդերման՝ հեղինակ (Բեռլինում), Իրէնա Տրիլ՝ դերասանուհի (Շարլոտտենբուրգում), Ֆրանկ Վէտեքինդ՝ հեղինակ (Միւնխէնում)։

ԼՈՒՐԵՐ ԹԱՒՐԻԶԻՑ

Թաւրիզ, 19 օգոստոսի

Ինչպէս գիտէք արդէն, Սիփէհդարը մօտ 20 օր է, ինչ ժամանել է քաղաքս, իբրև Ատրպատական նահանգի «Ֆարման-ֆարմա» (ընդհանուր հրամանատար)՝ փոխարքայի անսահման իրաւունքներով։ Սակայն նա դեռ չէ մտել քաղաք, այլ բնակութիւն է հաստատել քաղաքից դուրս մի գիւղում և դեռ չէ ստանձնել երկրի կառավարութեան ղեկը, որ, ըստ առաջնոյն, դեռ գտնվում է հաջի Շուջա-ուդ-Դօվլէի ձեռքում։ Սիփէհդարը մտնելու է քաղաք և ստանձնելու կառավարութեան ղեկը ռամազանից, այսինքն ծոմի ամսի վերջանալուց յետոյ։

Այն անձինք—հոգևորական և աշխարհական—որոնք մի քանի ժամանակ առաջ ժողովներ և միտինգներ կազմակերպեցին մզկիթներում և բազարներում, բողոքելով Սիփէհդարի նշանակման դէմ և խնդրելով թողնել Ատրպատականի կառավարութիւնը Շուջա-ուդ-Դօվլէի ձեռքում, այժմ, երկիւղ կրելով Սիփէհդարի վրէժխնդրութիւնից, փախել են կամ թագնվել։

Ենթադրվում էր, որ Սիփէհդարի գալով՝ Շուջա-ուդ-Դօվլէն պէտք է հեռացվէր իր պաշտօնից, քանի որ նա դարձել էր Ատրպատականի ընդհանուր նահանգապետ և կառավարիչ՝ առանց կենտրոնական կառավարութեան նշանակման և հաւանութեան, վայելելով միայն ռուսաց կառավարութեան հովանաւորութիւնը և հաւանութիւնը։ Սակայն այժմ պարզվում է, որ, Սիփէհդարի բերած հրամանի համաձայն,

Շուջա-ուդ-Դովլէն ձևալու է իրեն նրա օգնական, ուրեմն իրեն փոխ-կուսակալ։ Սիփեհդարի ժամանակից մի երկու օր առաջ Շուջա-ուդ-Դովլէն մի յայտարարութիւն հրատարակեց, ուղղված ժողովրդին, որի մէջ յայտնում էր, թէ Սիփեհդարը [illegible] և պետութեան [illegible] պաշտպանել է, հրավիրում էր ժողովրդին գնալ նրան ընդ առաջ և հնազանդել նրա հրամաններին։

◆ Ի նկատի ունենալով, որ Շուջա-ուդ-Դովլէն, [illegible]

◆ «Ըստ [illegible]» [illegible] Հ. Առաքելեան [illegible] Թաւրիզում [illegible]

◆ Թաւրիզի հայ հասարակութիւնը [illegible]

◆ Հ. Առաքելեան, [illegible]

◆ Այստեղ ազգային գործերի վիճակը [illegible] ուղարկել այդպիսի մի վարդապետ, բաւականանում է հարցմունքներ ուղղելով բացակայ առաջնորդին, այն է՝ գործելով բիւրոկրատական ճանապարհով, մինչ խնդիրը այնպիսիներիցն է, որոնք ոչ մի յետաձգումն տանել չեն կարող։ Կաթող. դիւանը դիմում է առաջնորդին հարցմունքով գիւղերի կրօնափոխութեան մասին, և թէև շատ լաւ գիտէ, որ առաջնորդը գտնվում է Ցղնա գիւղում (Ագուլիսի մօտ), բայց նա իր գրութիւնը ուղղում է Թաւրիզի առաջնորդարանին. սա ևս գրութիւնը յետ է ուղարկում Կարապետ եպիսկոպոսին Ցղնա, և ահա մինչ այսպիսի անօգուտ գրագրութիւններով են զբաղված Էջմիածինը և առաջնորդարանը, բանը բանից անցնում է, և մենք, անշուշտ, մի քանի ժամանակից յետոյ, կիմանանք, որ երկու գիւղից բացի ուրիշ գիւղեր ևս միացել են կրօնափոխական շարժման։ Չարիքի առաջը կարելի է առնել ոչ թէ բիւրոկրատական անօգուտ գրագրութիւններով, այլ կենդանի գործով, խօսքով. անհրաժեշտ է անմիջապէս Բենիկ վարդապետի նման մի պերճախօս քարոզիչ ուղարկել, իսկ եթէ Էջմիածնի այժմեան ղեկավարները՝ կուսակցական նկատումներով չեն կամենում Բենիկին ասպարէզ քաշել, թող իրանք բարեհաճեն ստանձնել այդ պաշտօնը։

◆ Այստեղ ստացվեց կաթողիկոսական կոնդակ, որ պատուիրում է ազգային-եկեղեցական բոլոր հաստատութիւններին տօնել հոկտ. 13-ին, Թարգմանչաց տօնի օրը, հայկական գրերի գիւտի 1500-ամեակը և տպագրութեան 400-ամեակը և կազմել տեղական յանձնաժողով։ Ինչպէս երևում է կոնդակից, այդպիսի շրջաբերական-կոնդակներ ուղարկված են բոլոր թեմերին, թէ Ռուսաստան, թէ Թիւրքիա և թէ Պարսկաստան։ Ուրեմն հարցը վերջնականապէս լուծված է և հայութիւնը կոչվում է տօնել ազգային այդ երկու մեծ յոբելեանները հոկտ. 13-ին։

◆ Ամսիս 17-ին, տեղի ունեցաւ յօգուտ Թաւրիզի հայոց Կենտրոնական դպրոցի մի մեծ գբօսանք-երեկոյթ, որի կարգադրիչներն էին տ. տ. Հ. Առստամեան, Արծուիկ Նազարբէկեան, Հ. Ժօրժ, Ն. Վարդանեան, Ա. Տէր-Զաքարեան, օր. օր. Սէթխանեան, Ա. և Ս. Նազարբէկեաններ, Ա. Ժամհարեան և այլք։ Երեկոյթ-զբօսանքը գրաւել էր նաև ռուս օֆիցերներին և եւրոպացիներին։ Աջակից տիկնանց թւում պէտք է շնորհակալութեամբ յիշել տիկին Տրէսկինսկիին, ամուսին Ջուլֆա-Թաւրիզեան ճանապարհի ռուս կառավարիչ Տրէսկինսկիի, որ յանձն էր առել շամպայնի քիօսկի կառավարութիւնը։ Ընդհանուր մուտք եղաւ 450 թուման, ծախք՝ 120 թուման. ուրեմն յօգուտ դպրոցի կը մնայ զուտ արդիւնք 300 թուման։ Երեկոյթը համարվում է շատ աջող։ Նկատելի էր այս անգամ, որ դաշնակցականները ձեռնպահ և չէզոք դիրք էին բռնել և այլ ևս ղեկավար դեր չէին խաղում առաջվայ նման։ Հանդէս էր եկել ինքը հայ հասարակութիւնը իր ականաւոր ներկայացուցիչների միջոցով։

◆ Ինչպէս իմացանք, առաջնորդական փոխանորդ տէր-Կարապետ քահանան, որ մի եռանդուն և բանիմաց անձն է, հրամայել է հաստատել Լիլավա թաղի նոր կայացրած հաշիւը, մինչև որ հոգաբարձութիւնը չը մտցնի դպրոցի ծրագրի մէջ իբրև պարտադիր կրօնի և հայոց եկեղեցու պատմութեան դասատութիւնը։ Բանից դուրս է գալիս, որ «մանկավարժ» Տ. Ռաշմաճեանի տեսչութեան օրով Լիլավայի ծխական դպրոցի ուսման ծրագրից արտաքսվում է կրօնի ուսուցումը։ Այդպէս շարունակվել է մինչև այսօր, ուրեմն աւելի քան 10 տարի, և մի քանի սերունդ կրթվել է այդ դպրոցում առանց կրօնի և հայոց եկեղեցու պատմութեան ուսման։ Նոյն բանը տեղի ունի և Կենտրոնական դպրոցում, որտեղից նոյնպէս, տեսուչ Յօհան Դաւթեանի տեսչութեան ներքոյ, կրօնի ուսումը վտարված է։ Տարօրինակն այն է, որ այդ ամենը տարիների ընթացքում կատարվել է թեմակալ առաջնորդ Կարապետ եպիսկոպոսի աչքի առաջ և նրա գիտութեամբ, առանց որ նա ձեռք առնէր որևէ միջոց կամ բողոք՝ դաշնակցականների այդ ոտնձգութիւնների դէմ. նա բաւականացել է միայն յայտարարելով, թէ ըստ օրում Լիլավայի դպրոցը և Կենտրոնական դպրոցը գտնվում են խմբակցականների ձեռքում, ինքն անկարող է որևէ բան անել։ Նա աւելի լաւ է համարել համակերպել, քան բողոքել։ Եւ այժմ Թաւրիզում ամբողջ սերունդներ կրթվում են առանց հայոց դաւանութեան ուսման, ուստի և զարմանալի չէ, որ բողոքական, կաթոլիկ և օրթոդոքս միսիոներներն ու նրանց դպրոցները հետզհետէ մեծ աջողութիւն են գտնում։

Լրատու.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

III

Մեր դպրոցական հարցը, որ մեր մատաղ սերնդի կարիքներից առաւելագոյնն է, գտնվում է աւելի՝ քան անցեալում՝ քաօսային վիճակի մէջ։

Չը նայած այն աւտօնոմ կացութեանը, որ վայելում են մեր դպրոցները, նրանք, այդ դպրոցները, զուրկ են շինարար ձեռքից, չունեն ոչ մի գրաւիչ կողմ և այդ պատճառով նրանց կեանքը տարէ-ցտարի հիւծվում է։

Լրագրական առօրեայ տեղեկութիւնները՝ դպրոցական կեանքի մասին՝ յուսալի ոչինչ չեն տալիս. մի տեղից գանգատվում են հոգաբարձուների ոտնձգութիւնների վրա, միւս տեղերից դպրոցների անյարմարութեան և միջոցներ չունենալու մասին և այլն։

Եւ չը նայած իրերի այդպիսի աննորմալ դրութեանը՝ այնու ամենայնիւ՝ յաճախակի լսվում են գանգատներ մեր գաւառական և գիւղական ազգաբնակութեան կողմից, որ նրանք դպրոցներ չունեն և նրանց մատղաշ սերունդը մնում է անուսում։ Այդպիսի արդար գանգատներից մէկն է քաղաքիս վրա Թաղի ս. Խաչ եկեղեցու վրացախօս ծխականների գանգատը։

Որպէս ծխական յիշածս եկեղեցու՝ մենք ծանօթացել ենք թէ ծխականների և թէ եկեղեցու նիւթական պայմանների հետ և եկել ենք այն եզրակացութեան, որ այդ եկեղեցին իր դրամական միջոցներով կարող կը լինի փառաւոր կերպով պահել ծխական մի փոքրիկ դպրոց։ Այդ նպատակի համար նախանցեալ տարի ընտրվել են հոգաբարձուներ, բայց թէ ինչ էներգիայի և հասարակական շահին նախանձախնդիր մարդիկ,—թող այդ դատապարտելի լինի, քանի որ նրանք ծխականների ծարաւ փափագին մի կաթիլ հովացնող ջուր չեն տուել, կիսայի մի քայլ անգամ այդ ուղղութեամբ առաջ չեն գնացել։

Պատահեց մեզ այդ մասին խօսեցնել հոգաբարձուներին, նրանց վրայից թէ իրանց ծուլութիւնը և թէ պատասխանատուութիւնը։

Նրանք պատճառաբանեցին՝ թէ իրանք ոչինչ են տիրող «կարգիրն»ի նկատի առած, թէ թեմական իշխանութիւնը չէ խրախուսում իրանց գործը և՝ բացի այդ՝ նա նոյնիսկ ծխականների ցանկութեանը հակառակ է գնում, ջնջելով նրանց ընտրած մարդկանց ցուցակից իրան անհաճելի դէմքերը և այլն, թէ յիշածս եկեղեցու տէր ու տնօրէնը, աւելի ճիշդ՝ սեփականատէրը, մի անձնաւորութիւն է, որի իրաւունքները այդ եկեղեցու վրա անսահման են, իսկ գործողութիւնները անհաշիւ և որը՝ բաւական չէ այդ՝ դեռ եկեղեցու ծխական էլ չէ։

Եկեղեցու այդ աշխարհական պետը ճանաչել անգամ չէ ուզում ոչ հոգաբարձուներին, ոչ էլ ծխական ժողովին։

Զարմանալի չէ, որ ներկայ դէպքում ևս մենք տեսնում ենք թէ քաօսային որպիսի կործանիչ պայմանների մէջ են գտնվում մեր եկեղեցական, ծխական և դպրոցական անտէր գործերը։

Վերայի ս. Խաչ եկեղեցին, որ անցեալներում եղել է մի ուխտատեղի, մի սոսկ մատուռ, այժմ սովորական մի տաճար է և ունի իր կալուածներն ու դրամագլուխը։

Ներկայ ժամանակ այդ եկեղեցին ունի 300-ից աւելի ծուխ։ Սկսած 1895 թւից այդ եկեղեցու գործերում կարգվում են մի քանի մարդիկ, որոնց մինչև այժմ անմատչելի գործունէութիւնը յայտնի չէ ոչ ոքի, բացի իրանցից և տեղական առաջնորդից։

Թէ ինչ վիճակի մէջ են այդ թագցրած եկեղեցու կալուածները, եկամուտները, թէ որքան դրամագլուխ ունի այդ եկեղեցին, դա շատ բարդ և գորգոռացող հարց է, որ մինչև հիմա էլ փակ է մնացել։

Համաձայն եկեղեցական-ծխական կանոնադրութեան ամեն մի եկեղեցու վարչական մարմին տարին մի անգամ իր եկեղեցու ծխին տալիս է հաշիւ իր ամբողջ գործունէութեան մասին։

Մեզ հետաքրքրող դէպքում այդ հաշիւ տալը ահա 17 տարի է չը կայ։

Հասարակական հարցերով հետաքրքրվող մարդկանցից ո՞րը չի ցանկանայ իմանալ թէ ինչեր են կատարվել այդ 17 տարվայ ընթացքում։

Մենք ասացինք, որ Վերայի վրացախօս հայերը փափագում են ունենալ իրանց մանուկների համար ծխական դպրոց։ Անկարելի է չը լսել նրանց ձայնը, որի պարտքըն է այդ անել։ Ասացինք նաև, որ Վերայի ս. Խաչ եկեղեցին ունի, և պէտք է ունենայ, միջոցներ։ Ուրեմն հարցը պարզ է։

Մնում է միայն իմանալ թէ այդ եկեղեցու այժմեան ինքնակոչ վարչական մարմինը կը յարգէ անզրագէտ մի հօտ բազմութեան խնդիրը և արժագանք կը տայ այդ արդար ձայնին. կամ՝ թեմիս առաջնորդը, իմանալով այս ամենը, միջոցներ ձեռք կառնէ իր հօտի արդար պահանջը բաւարարելու, թէ անապատի մէջ մնացած անհովիւ հօտը կը կորչի հանապազ։

Վահ. Մամիկոնեան

ԴՈՒ ԵՐԳԻ՛Ր, ԲՈՒԼԲՈՒԼ

Երգի՛ր, բուլբուլ, անուշ ձայնիդ ենք կարօտ, ձայնիկիդ ղուրբան...

Հայրենեաց աւերակները տխուր ու տրտում՝ վաղուց են զրկվել լսելուց քաղցրաձայն բուլբուլիդ դայլայլիկները...

Երգի՛ր, Նիւ-Յորք-Բէնի, Մոնպէլի գաղթական հոգուդ ղուրբան։

Բէլգիայի անձրևոտ ու ամպամած երկնքի տակ՝ մի խուլ անկիւնում և միայն երեք շաբաթ ես ապրում և ձանձրացած նայում ես յուզված՝ փրփրոտ ու կատաղած ծովին...

Փոքրիկ, սակայն քաղաքակրթված մի ժողովրդի սառը երկնքի տակ տեսնում ես մի զարգացած ու երջանիկ ժողովրդի հայրենիքը, և սիրտդ թախիծով է պատում։ Եւ այդ ժողովուրդը պատրաստ է իր երկրի ծովի պէս փրփրելու և կատաղելու, եթէ իր պատւին որևէ մէկը համարձակվի մի շատ թեթև կերպով անգամ դիպչել։ Նա պատրաստ է իր քաղաքակրթութեան էքստազի աստիճանով զազանանալ և յարձակվել յանդուգն անպատուողի վրա, եթէ սա համարձակվի ասել՝

— Դու, գերման և կամ ֆրանսիացի ես։

Այդ մի քանի բառերը կը բաւեն, որ բելգիացին իր ծովի պէս փրփրի և որքան նա ալիք ունի, այնքան խօսքի շանթեր արձակի յանդուգն անպատուողի վրա և հպարտութեամբ ասի.

— Ես բէլգիացի եմ, և դա իմ պատիւս է...

Զգո՛յշ... Փա՛ռք նրան...

Երգի՛ր, բլբլան լեզուիդ ղուրբան։

Թո՛ղ քո երգդ սառած սրտերը տաքացնի, կապված լեզուները բանայ և կեղծ հայրենասէրների դիմակը վայր ձգի...

Դու չես երգում և երգովդ օրօր ասում ու քնեցնում։

Ո՛չ։

Դու քո նշտարիդ սուր լեզուակով՝ որպէս մի նետ՝ պատռում ես մեր այն կրծքերը, որոնք հայ անունը, հայ լեզուն իրանց համար անպատուաբեր են համարում...

Դու երգի՛ր, և թող երգիդ նշտարը խորը խրվի մեր թարախակալած վէրքերի տակ, թող այրէ ու մորմոքէ, միայն թէ այդ վէրքերը բժշկէ...

Կաչաղակների ու ագռաւների կռկռոցի ու կչկչոցի ձայները թող խլանան քո անուշ դայլայլիկներիդ առաջ։ Եւ որքան նրանք բարձրացնեն իրանց անդուրեկան և կեղծ կռկռոցները, էլ աւելի անուշ պիտի հնչէ բուլբուլիդ ձայնը։

Բնութիւնից պարգև ստացած շնորհքդ ուշ ուշ մի՛ գործադրիր. դա քոնը չէ, դա մեզ համար է. տօթից ու բուքից խեղդվում ենք. երգի՛ր և մի ձանձրանայ։

Սէր ունես ներսդ, որ այրում ու խորովում է քեզ, ինչպէս բուլբուլը թօշնած ու թառամած վարդի թփի վրա։

Արթնացրու վարդերը, շունչ տուր քո քաղցր երգերովդ։ Թո՛ղ նա վշտոտ լինի, թո՛ղ մղկտացող քնարի հեծկլտանքը լինի...

Սակայն դու երգի՛ր... Այդ մղկտացող ձայնդ կենդանութեան շունչը և ոգևորութեան քայլերգն է մեզ համար, որ պիտի տանի դէպի վեր, սարն ի վեր...

Ի՛նչ գեղեցիկ համեմատութիւն և ի՛նչ ծաղիկ ես ընտրում հոտոտելիքիդ համար։ Թօշնած վարդ, շուշան ու նունուֆար, մեխակն ես ընդունում։

Երգի՛ր, ու այդ ընտրած մեխակներդ թո՛ղ շարան-շարան միանան և հայ մայրերի վիզըն ու կուրծքը զարդարեն, իսկ դու երգի՛ր...

Թո՛ղ քո մղկտացող ու հեծկլտող քնարիդ լարերը անդադար շարժվեն որպէս քնարը Դաւթի, և մեխակի տունկերով շրջապատված՝ սառը հողում պառկած հնջի Գամառ-Քաթիպան, իսկ հայ մայրերը մեխակից պսակ հիւսեն նրա անմահ ճակտին։

Իսկ դու երգի՛ր...

«Չար մարդիկ երգ չունեն»։

Իսկ մենք ո՛չ միայն երգ, այլ և երգիչ ունենք։

Նա մեր փառքը, մեր կուռքը, մեր ազգային մեծութիւնն է, որի անունը Գամառ-Քաթիպա է։

Երգի՛ր, բուլբուլ. քանի որ աշխարհում կայ տէր ու ստրուկ, չի՛ մեռնի Գամառ-Քաթիպայի «Բո՛ւ է, եղբայր, վիզ ծկելը»։

Քանի որ կայ աշխարհում հայ երկրագործը, չի մեռնի նրա «Աղօթարանը բացվեցաւ»-ը։

Տան մայրը երկունքով ցաւակ կը ծնէ, չի մեռնի նրա «Օրօրոցի երգը»։

Քանի որ աշխարհից չի վերանայ անարդարութիւնը, չի մեռնի նրա «Ձեռքերս կապած, ոտքերս շղթայ»-ն։

Քանի որ հայ ազգը կը մնայ ցրված աշխարհի չորս կողմում, չի ցամաքի և չի մոռացվի «Մայր-Արաքսի արտասուքը»։

Դու երգի՛ր, քաղցրաձայն բուլբուլ և թող քո երգիդ ձայնը գնայ հեռո՜ւն, ինչպէս մի վիթխարի զանգակի ձայն, ու բեկ-բեկվելով հեռուն փշրվի ու ընկնի հայ ժողովրդի սառած ու մեռած սրտերի մէջ, և այդ փշրված բեկորները մի օր յարութիւն կառնեն, ու ղօղանջիդ արձագանքը կը լսես...

Դու երգի՛ր, ձայնիկիդ ղուրբան։

Մկրտիչ Թայիրեան

ԹԻՖԼԻՍԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐԸ ԱՆԿԱՐԳՈՒԹԵԱՆ ՈՐՐԱՆ

Փաստ է ի հարկէ այն, որ հայ եկեղեցու գերագոյն տէրը ինքը ժողովուրդն է, իսկ հոգևոր բարձր ինստանցիան ներկայա-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՏԵԲԵՐԴԱ

(Ամառային տպաւորութիւններ*)

Հիւսիսային Կովկասի փոքրիկ անկիւնը, որը կրում է Տեբերդա անունը, իր համանուն գետով գտնվում է Բատալպաշինսկի շրջանում, Կովկասեան Լեռնաշղթայի ձիւնապատ գագաթներին մօտ, Ռազմաստխումեան ճանապարհի վրա, Տեբերդա գետի հրաշալի կիրճում։

Ժամանակով այս գեղեցիկ անկիւնը իր զովաշունչ օդով, իր սոճիների բարձրաբերձ անտառներով և կլիմայական անվիճելի առաւելութիւններով գուցէ շատ աւելի մեծ հռչակ ստանայ, քան այն բոլոր ամարանոցները, որոնք համարվում են այժմ Կովկասի փառքն ու պարծանքը։ Կարծես թէ իբրև Տեբերդան ստեղծված լինի միայն թոյլ, հիւանդ և կիսակենդան մարդկանց ույժ, կարողութիւն և կայտառութիւն տալու նպատակով։

Քաղաքային թմրեցնող, հոգեկան և ֆիզիկական ամեն գործօններն սպանող կեանքից յետոյ, ամառվայ խեղդող շոգին Տեբերդան գուցէ միակ տեղն է Հիւսիսային Կովկասում, որտեղ կարելի է իսկապէս հանգստանալ, կազդուրվել և ույժ հաւաքել նոր կեանքի համար քաղաքային փոշոտ մթնոլորտում։

Զանազան համաճարակների ժամանակ չէ կարելի գտնել որևէ ուրիշ աւելի ապահով ապաստարան, քան Տեբերդան է, որովհետև 1892 թւին, երբ խօլերայի համաճարակը տարածվել էր ամբողջ Ռուսաստանի հետ և Բատալպաշինսկի շրջանի ամեն մի անկիւնը, և 1910 թւին, երբ Բատալպաշինսկում խօլերայի մօտ 200 դէպք պատահեց, Տեբերդան գուցէ միակ տեղն էր, ուր խօլերայի ոչ մի դէպք չեղաւ։ Տեղացիների հսկայ և առողջ կազմուածքը լաւ ապացոյց է տեղի կլիմայական առաւելութիւններին. սակաւ չեն այնտեղ հարիւր տարեկան և հարիւրից էլ անց ծերունիներ և պառաւներ։

Չորս-հինգ տարի սրանից առաջ Տեբերդա այցելողների թիւը սաստիկ սահմանափակ էր, սակայն նրա արժանի հռչակը սկսեց գրաւել աւելի ու աւելի մեծ քանակութեամբ այցելուներ. այսպէս՝ 1900 թւին ամարանոցաւորները հազիւ 40 հոգի էին, այն ինչ 1909 թւին արդէն 600-ից աւելի, 1910 թւին 900-ից աւելի, իսկ անցեալ տարի մօտ 1200 հոգի։ Թէ որքան անսպասելի էր տեղացիների համար այդ անագին հոսանքը, կարելի է հասկանալ նրանից, որ եկւորներին մի կերպ ապաստարան տալու համար ստիպված էին դատարկել բոլոր ամբարները, սարայները, մինչև անգամ և ախոռները մաքրելով ու քիչ-միչ բնակութեան համար յարմարեցնելով՝ վարձու էին տալիս և ստանում էին ամսական 15—20—25 րուբլիներ իւրաքանչիւր սենեակին։ Լինում էին դէպքեր, երբ ֆուրգոնով եկողները վճարում էին ֆուրգոնչիներին և ֆուրգոնները պահում էին մէկ-երկու օր՝ մէջը գիշերելու համար։ Գիւղական բաղնիքի կեղտոտ շինութիւնը բռնել էին երկու ուսանողներ և վճարում էին ամսական 15 թէ 20 րուբլի։

Տեբերդայում դեռ ևս չը կայ մշտական բժիշկ. ամառը գալիս են մի քանի բժիշկներ Ստաւրոպոլից, Եկատերինօդարից, Արմաւիրից և այն էլ միմիայն հանգստանալու համար. հիւանդանոց չը կայ, թէև որոշված է շինել զինուորականների համար սանատօրիում. ամարանոցները վատ են և թանգ, ուտելիքն անմատչելի, ամարանոցային անճաշակ ու անյարմար շինութիւնները ցիր ու ցան. բայց այս բոլոր անպատեհ հանգամանքներն ի նկատի ունենալով հանդերձ՝ պէտք է խոստովանենք, որ իրօք դա մի հրաշագործ վայր է իր պարզ ու աննման օդով, իր ջրերով ու սոճիների զովաշունչ անտառներով։ Բաւական է նայել այնտեղից վերադարձող ամարանոցաւորների վրա, որպէսզի համոզվէք առածներիս ճշմարտութեան մէջ։ Այս 7—8 տարվայ մէջ դեռ չեմ պատահել որևէ մէկին, որ Տեբերդա գնալով կամ առողջութիւնը վնասած լինէր կամ նոյնիսկ անփոփոխ մնար, իսկ հակառակը տեսել եմ ամեն քայլափոխում։ Այնտեղ գնացող թոյլ և թմրած մարդիկ միշտ վերադառնում են կայտառացած, առողջ, լիք երեսով և անպատճառ քաշն աւելացած. Լինում են դէպքեր, երբ մարդիկ 2—3 ամսվայ մէջ աւելանում են 20—25 ֆունտով։

Թոքախտաւորների համար հռչակաւոր Դաւոս ամարանոցը, որ գտնվում է Շվէյցարիայում, մի քանի ականաւոր հասկացող մարդկանց կարծիքով իբրև կլիմայական բուժավայր շատ աւելի սառը է Տեբերդայից։

Տեբերդայի ամարանոցը ծովի մակերևոյթից 4208 ֆ. բարձրութիւն ունի, և կովկասեան ամարանոցներից միայն Բակուրիանին է, որ ունի աւելի բարձր դիրք—5775 ֆ.—իսկ մնացածները բոլորն էլ Տեբերդայից ցած են. այսպէս՝ Աբասթումանն ունի 4178 ֆ. բարձրութիւն, Կիսլովոդսկը 2700 ֆ. և Բորժոմը 2639 ֆ.։

Տեբերդայի կլիման մեղմ է և անուշ, որովհետև գտնվում է կովկասեան լեռնաշղթայի ձիւնապատ գագաթների մօտ, Տեբերդա գետի խոր կիրճում, շրջապատված բարձրադիր, անտառապատ լեռներով։ Ամառն այնտեղ սովորաբար այնքան հով է լինում, որ առաւօտներն ու երեկոները առանց վերարկուի շրջելն անկարելի է։

Վերջին 20 տարվայ մէջ այնտեղ ցերեկով ստուերում $+22^{\circ}$R-ից բարձր տաքութիւն չէ նկատված, այն ինչ Դաւոսում լինում է $+24^{\circ}$R և Աբասթումանում $25,9^{\circ}$R։ Տեբերդայի ձմեռը ցուրտ չէ. առաւօտները լինում են ցրտեր $4,5^{\circ}$R, իսկ ցերեկները սովորաբար ձիւնը հալվում է. վերջին 18—20 տարվայ ընթացքում կատարված դիտողութիւնները ցոյց են տուել, որ Տեբերդայում 17°R-ից աւելի ցրտութիւն չէ եղել, այն ինչ Աբասթումանում լինում են $19,4^{\circ}$R-ի հասնող ցրտեր և Դաւոսում մինչև 25°R-ի։ Այսպիսով Տեբերդայի կլիման աւելի մեղմ է, քան Աբասթումանինը և մանաւանդ Դաւոսինը, և այդ տարբերութիւնը աւելի նկատելի կը լինի, եթէ աչքի անցնենք հետևեալ թւերը՝

	Միջին ջերմութիւն ըստ Ցելսիուսի	
	Տեբերդա	Աբասթուման
Յուլիս	+16,07	+17,9
Յունվար. . . .	— 3,18	— 6,7
Տարբերութիւն.	19,25	24,6

Տարբերութիւնն անպայման յօգուտ Տեբերդայի է, որովհետև Աբասթումանում յուլիսը համարեա 2°-ով աւելի տաք է, իսկ յունվարը $3,62^{\circ}$ ցուրտ է, քան Տեբերդայում։ Եթէ համեմատելու լինենք կովկասեան միւս ամարանոցների հետ, Տեբերդայի կլիմայական առաւելութիւններն աւելի ևս մեծ չափերով աչքի կընկնեն։

Կիսլովոդսկի, Աբասթումանի, Բորժոմի և կովկասեան այլ աչքի ընկնող ամարանոցների ամենամեծ պակասութիւնը՝ նրանց խոնաւ լինելն է։ Տեբերդան անձրևների կողմից աւելի առատ բնութիւն ունի, քան վերոյիշեալները.

Տարեկան անձրևները (ձիւն, անձրև, կարկուտ)

Տեբերդայում	որոշված են	685	մմ.
Կիսլովոդսկում	»	565	»
Աբասթումանում	»	603,4	»
Դաւոսում	»	898	»

Այնու ամենայնիւ Տեբերդան խոնաւ չէ, որովհետև Տեբերդայում հողը բաղկացած է այնպիսի մասերից, որոնք շատ շուտով ծծում են իրանց մէջ ամբողջ ջուրը, և բացի այդ՝ այնտեղ միշտ լինում են քամիներ, որոնք չափազանց նպաստում են գետնի շուտ ցամաքելուն։ Քամիներն այնտեղ առաւելապէս փչում են հիւսիսից և հիւսիս-արևելքից շատ մեղմ և զով, իսկ ձմեռը հա-

*) Ստատիստիկ տեղեկութիւններն առացված են ինժեներ Դոնբրաակիից։

[illegible]

...կարգեր են տիրում Թիֆլիսում, որը հետևանք է տեղիս եկեղեցիներում խորը արմատացած տնաւեր խտրիգների։

Եթէ դուք, ընթերցող, կռիւների և բանսարկութիւնների բոյն էք փնտռում, եկէք Թիֆլիս։ Եթէ զանցառութիւններ, ապօրինութիւններ, անպարտաճանաչութիւններ և քսութիւններ էք որոնում, Թիֆլիսի եկեղեցիներում, սրանց միաբանութեան մէջ կը գտնէք։

Փրկչին հեռու, Քրիստոսաբաժան և միանգամայն անտանելի և անյիշչաչար դասակարգ այստեղ դուք իզուր կը փնտռէք։ Հենց ինքը Վեհափառը, որ հիանալիօրէն ճանաչում է տեղիս հոգևորականութեանը, քաղաքս ժամանած միջոցին մի քանի խօսքով շեշտեց այդ մասին։

Եւ, գիտէք, այս անմխիթար երևոյթների մէջ աւելի մեծ բաժին ունեն նրանք, որոնք այսօր իշխանութեան ներկայացուցիչներ են համարւում, որոնք օրէնքի և բարեկարգութեան վերահսկիչներ են նշանակված։

Թիֆլիսը, որ իր օրինակելիութեամբ արտայայտիչ և արտացոլիչ պէտք է հանդիսանար իր շրջակայքի վրայ, այսօր նրա հակապատկերն ենք տեսնում։

Թիֆլիսի քահանաները, որոնցից այսօր պէտք է սպասենք «անձն իմ դնեմ ի վերայ ոչխարաց» ճմլէմը, այսօր իրանց ոչխարների մխն են ուտում, իրանց ընկերների արիւնը խմում։ Քաղաքիս եկեղեցիներում Դիոգինէսի լապտերով նոյնիսկ դուք մի հատ սիրով և համերաշխ միաբանութիւն չէք գտնի։ Այն քահանան, որ միաբան ընկեր չունի, որ ինքն է միայն իր եկեղեցում, պէտք է հաւատացած լինէք, որ նա էլ անշուշտ կռւում կը լինի իր փեշերի հետ. կռւում կը լինի իր դրսի ընկերների հետ՝ ծխեր և կամ պտղիւճներ փախցնելու անյագ տենչով։

Եւ՝ ինչպէս ասացի՝ շեշտում եմ այստեղ, որ այսպիսի յանցաւոր երևոյթների բուն հեղինակներ հանդիսանում են մեծ մասամբ հէնց նրանք, որոնք ո՛չ բարով որպէս իշխանաւորներ, ազատ են պզում իրանց աւէն մի պատասխանատուութիւնից։

Գիտեմ քահանաներ, որոնք թէ անցեալում և թէ ներկայումս դէպի եկեղեցին եղել են վերին աստիճանի անպէտք, ծոյլ և միանգամայն անօգտակար. բայց յոյժ աչքաբաց դէպի իրանց կօպէկները, դէպի իրանց «կիսայրեալ» մամերը։ Մարդիկ՝ որոնք բառիս բուն նշանակութեամբ զուրկ լինելով էներգիայից՝ սիրել և սիրում են ճաշը քաշել, ազատ թռչունի պէս այս ու այն կողմ սաւառնել, քէֆերով զբաղվել և սրան-նրան ձրի ծառայեցնել իրանց փոխարէն, եկեղեցին դարձնելով մշակ քահանաների պաշտօնավայր՝ առանց նոյն իսկ ծանուցանելու այս մասին իր միաբանակցին։

Արդէն համարեա ամբողջ ամառ՝ պաշտօնատար անձերից մի երկուսը, իրանց բան ու գործը թողած, յանուն գաղափարի՝ քէֆերի ետևից են ընկել, ի հաշիւ մի երկու աղքատ ու չքաւոր ձեռնադրվող քահանաների։

Եւ տարօրինակն այն է, որ մի զարմանալի էլ բաղդաւոր աստղի տակ են ծնվել այսպիսիները, որոնք միանգամայն իրանց անհոգ վերաբերմունքով դէպի եկեղեցին և դէպի իրանց պարտականութիւնները՝ դեռ ընդունակութիւն ունեն սիրվել ժողովրդից, աչքի ընկնել ու յարգվել իշխանութիւնից։

Թիֆլիսում միանգամայն օրէնքի ույժ է ստացել հերթով եկեղեցի գնալու երևոյթը. մի հանգամանք, որ ուրիշ թեմերում բոլորովին գոյութիւն չունի և անպայման շատ տարօրինակ է համարվում. և մեր եկեղեցին օրէնքով էլ պէտք է էլ ունենայ այդ բանը. իսկ այստեղ դեռ իրանց հերթին նոյն իսկ կանոնաւոր եկեղեցի չեն յաճախում. այլ, ինչպէս յիշեցի, իրանց փոխարէն ծառայեցնում են մշակ քահանաներ, որոնք կարծես թէ յատուկ դրա համար են ծնված, դրա համար ձեռնադրված։ Եւ եթէ որևէ քահանայ բացակայում է քաղաքից, այս դէպքումն էլ ծխի հովւութիւնը և օրինակատարութիւնը յանձնվում է ո՛չ թէ իր ընկեր միաբան քահանային, այլ մեծ մասամբ այդպիսի մշակ քահանաներից մէկին։

Իմ կարծիքով՝ ծուխը եկեղեցունն է, և այս բանը ո՛չ ոք չէ կարող ժխտել։ Ծուխը ոչխարային հօտ չէ, որ ո՛ւմ ուզենանք յանձնենք։ Եթէ միաբան քահանաներից մէկը բացակայում է, այս դէպքում ժամատացութիւնը և ծխի հովւութիւնը անպայման անցնում է իր պաշտօնակից ընկեր քահանային, թէկուզ և այն դէպքում, եթէ մինչև իսկ նրանք լարված դրութեան մէջ գտնվելիս լինէին, այլ ո՛չ թէ ներս թողնեն դրսի անծանօթ քահանաներ, որոնց ներկայութիւնը յաճախ աւելի ես կրակի վրայ իւղ է աւելացնում։ Իրաւունքը իր միաբան քահանայինն է։ Միական հովւութիւնը չը պէտք է կապել իրանց ընդհարումների հետ։

Սրանք զանցառութեան և անտարբերութեան տուած խնդիրներ են, դէպի որոնց հոգևոր իշխանութիւնը եթէ անհոգ է գտնվում, սակայն ծուխը և համայնքը անպայման պէտք է ուշադրութեան և քննութեան առնի։

Տեսնո՞ւմ էք՝ որքան տարօրինակ է մեր իրականութիւնը։ Հայ անհատը եթէ պետական որևէ հաստատութեան մէջ է պաշտօն ստանձնում, այնտեղ նա ամենակօրեկտ, ամենապարտաճանաչ, ամենահլու-հպատակ և հաւատարիմ ծառայողն է ներկայանում։ Սակայն այդ նոյն մարդը եթէ մեր հասարակական շրջաններումն է պաշտօն ընդունում—լինի նա առաջնորդ, փոխանորդ, անդամ, երէցփոխ, տեսուչ և այլն—բացի այն, որ նա մեծ մասամբ լինում է կամ շատ ապիկար, կամ ծայրայեղ իներտ մարդ այդ պաշտօնի համար, միևնոյն ժամանակ այս բացասական կողմերով հանդերձ՝ նա շատ անգամ դառնում է մի դեսպոտ, մի փաշա, աղա-չինովնիկ։ Եւ կարծես թէ սրանք պաշտօնը ստանձնում են ոչ թէ հասարակութեանը ծառայելու համար, այլ անկարգութեանց օրինակ հանդիսանալու, անձնական հաշիւներ մաքրելու և կամ պաշտօնի անունով փառաւորվելու համար։

Անցեալ յօդուածումս ասել եմ արդէն, որ պաշտօնները և կոչումները ըստ մեծի մասին տրվում են նրանց, որոնք ընդունակ են սողալու և կապեր ունեն բարձրագոյն անձնաւորութեանց հետ. և այդպիսիները մօտիկ համարվելով նրանց, վերջիններիս բարկութիւնը յարուցանելու երկիւղով աւէն մի քայլ խորհում են բարձրագոյնների անունով պատժել տալու այն մարդկանց, որոնց հետ անձնական հաշիւներ ունեն, որոնց կուլ տալու անկարող են մնում։ Միանգամայն կոյր և ապուշ մարդիկ, որոնք յամենայն դէպս յաւակնութիւն ունեն կարծելու, որ մեծ իշխանաւորները, թողած՝ ընդհանուր մեծ ցաւերը, իրանց բարձրութիւնից կիջնեն, մանր-մունր, սրա-նրա անձնական և կամ կուսակցական հաշիւների մէջ կը մտնեն և ընդառաջ կերթան նրանց ցանկութիւններին։

Արդեօք երբևիցէ կը վերանայ մեր միջից այս գերիշխող քաոսը։ Արդեօք երբևիցէ կը մտնէ մեր հոգևոր հիերարխիայի մէջ ցանկալի էվօլիւցիան։

Բեհա

ՄԵՐ ՀԱՐԵՒԱՆ ԹՈՒՐՔԵՐԻ ԲԱՐՔԵՐԻՑ

Զաքաթալայի շրջանը լինելով մի փոքրն աստիճանի բարեբեր երկիր, դուք կարշէք, կը զարհուրէք, եթէ տեսնէք թուրք ժողովրդի խեղճութիւնը, աղքատութիւնը։ Ի՞նչն է պատճառը։

Պատճառն այն է, որ ժողովուրդը տգէտ, անհասկացող է, ծոյլ է, աշխատասէր չէ։

Որովհետև այդ ժողովրդի մէջ, ինչպէս հայերիս ու վրացիների մէջ, գործող անձեր չը կան, չունեն բառիս իսկական իմաստով ուսուցիչներ...

Իւրաքանչիւր տարի մեր շրջանից 3—4 հարիւր հոգի գնում են Մէքքա և Մեդինա ուխտի. իւրաքանչիւրը նրանցից միջին թւով ճանապարհածախս վերցնում է հետը 2—300 ռուբլի, և այդ գումարը ձեռք բերելու համար ծախսում է իր եզներն ու գոմէշները, պակասն էլ լրացնելու համար դիմում զաղրնի գողութեան, թալանի։

Հէնց բազմաթիւ օրինակներից յիշեմ ամենաթարմը՝ երէկվանը։ Կաթէխ գիւղում մէկը մտնելով օրը ցերեկով իր հարևան հաջիի տունը՝ սնդուկը կոտրում է և միջի անհաշիւ դրամը գողանալով՝ փառաւորապէս ճանապարհվում դէպի Մէքքա. խեղճ թալանված հաջին դիմել է իշխանութեանը՝ հետաքրքրով կալանաւորել հաջին դառնալու գնացող աւազակին։

Սակայն նրա խնդրանքը մնաց «ձայն բարբառոյ յանապատի»...

Մի գիւղում 7—8 տարեկան երեխայ-աղջկայ քեբինը կտրում է մի ծերունու հետ մօլլան մեծ «բախշիշ» վերցնելով ծերունի հարուստից։ Խեղճ երեխան բողոքում է մօլլայի և իր անգութ հօր դէմ։ Բայց նրա բողոքը մնում է «ձայն բարբառոյ յանապատի»։

Մի ուրիշ գիւղում մի մատաղահաս կին անկարող լինելով տանել իր հրէշածին մարդու քստմնելի արարքը, այն է՝ անբնական յարաբերութեան համար, իշխանութեան գանգատվում է՝ ասելով.

— Ես գիտեցի այդ մասին մեր գիւղի գիտուն մօլլային, թէ արդեօք կայ Ղուրանի կամ շարիաթի մէջ յիշատակութիւն այն մասին, որ կարելի է անբնական յարաբերութիւն ունենալ ամուսնու հետ... Մօլլան ինձ ասաց, որ չը կայ։ Արդ՝ եթէ չը կայ, խնդրեմ պատժել անգութ ամուսնուս, որը հաւատացնում էր ինձ թէ կայ իրաւունք, և մեր ամուսնութիւնը լուծել։

Մի ուրիշ գիւղում մի տղամարդ տարիների ընթացքում ծծելիս է եղել իր թշուառ կնոջ ստինքները, և զարգկելով խպառ՝ ծծկեր երեխաների համար մի կաթիլ կաթ անգամ չէ թողնելիս եղել... Այդպիսով մանկամարդ կինը իր չորս երեխաներին պահել, մեծացրել է առանց կաթի կամ հարևան կանանց կաթով։

Այդ դժբաղդ կինը պատմում է իր անօրէն մարդու վարմունքը, որ երբ ինքը սկսում է ծիծ տալ գիշերը երեխային, յանկարծ քնից զարթնում է մարդը, բռնութեամբ խլում ստինքը և դնում իր բերանը՝ սպառնալով երեխային խեղդել։

Անբարոյականութիւնը, որ ժխտանում հետևանք է տգիտութեան, խիստ բուն է դրել մեր դրացի թուրք գիւղերում, որի պատճառով բազմաթիւ սպանութիւններ, գողութիւններ ու քստմնելի վրիժառութիւններ են տեղի ունենում։

Ամէն օր հարիւրաւոր գանգատներ են տեղում թէ տեղիս ադմինիստրացիայի և թէ բարձր իշխանութեան գլխին թուրքերէն լեզուով, որոնց խնդիրքների հեղինակները մօլլաներն են, որ առատ-առատ վարձատրվում են խնդրատուների կողմից։

Հարկաւոր է լուրջ ուշադրութիւն դարձնել այդ տխուր և միանգամայն քայքայիչ ու տնաւեր երևոյթների վրայ։

Հրաւիրում ենք մեր թուրք երիտասարդ ույժերի, գործիչների ուշադրութիւնը։

Սօյզաղէ

Զաքաթալա

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Նորութիւններ Քութայիսից

Քութայիս, 20 օգոստոսի

Երէկ կայացաւ Քութայիսի քաղաքային վարչութեան անդամ կոնստ. Բաքրաձէի հանդիսաւոր թաղումը։ Նրա մահը մի աւելորդ անգամ էլ ապացուցանում է, թէ նոյն իսկ մեր կրթված կոչվող մարդիկ որքան անկիրթ ու վայրենի հակումներով են ներշնչված։ Ահա դէպքի իսկական պատկերը։

Քութայիսի երկաթուղու կայարանի ընդարձակելով երկաթուղու սեփական հողի մէջ է անցնում մի փողոց, որը երկաթուղու տեղիս վարչութիւնը փակում է և այդ մասի տնատէրերի անցուդարձը խափանում։ Բնակիչները բողոք են ներկայացնում քաղաքային վարչութեան և պահանջում, որ կտրուկ միջոցներ ձեռք առնվի և ճանապարհը անպայման բացվի։ Սակայն հարկաւոր ուշադրութիւն չէ դարձվում նրանց գանգատի վրա։

Գանգատաւորների ներկայացուցիչը՝ տանտէր Աֆանասիյ Բիբուրաշվիլի, որ մի պաշտօնաթող ծերունի աստիճանաւոր է, մտնում է քաղաքային վարչութիւնը և դիմելով հանգուցեալին պախարակում է նրան թուլութեան մէջ։ Գործը հասնում է տաքացած վէճի, իսկ վէճը՝ ձեռնամարտի։ Ծերունին վերցնում է սեղանի վրա ընկած պրէս-պապիէն և նրանով մի քանի հարուած հասցնելով Բաքրաձէի գլխին, ծանրապէս վիրաւորում նրան։ Թշուառին արիւնլուայ տանում են տուն, որը երկու շաբաթ տանջվելուց յետոյ՝ մեռնում է։

Հանգուցեալը քննիչին յայտնել է, որ կռւի մեղաւորն ինքն է, և խնդրել է, որ ծերունուն չը պատժեն։ Իսկ բժիշկները յայտնել են, որ հանգուցեալը ունեցել է շաքարախտ հիւանդութիւն, որից և առաջացել է մահը։ Ծերունին ազատ է։

Անգլիական դրամատէրերի մի խումբ ձեռնարկել է Ռաճայի մօտ էլեկտրական ույժի կայարան հիմնելու։ Այդ տեղը ընտրված է այն պատճառով, որ գտնվում է այդտեղ Րիօն գետի ջրվէժը։ Կայարանը պէտք է ունենայ 26,000 ձիու ույժ, որը պէտք է գործադրվի թէ Սվանէթիի բնական հանքերի մշակութեան վրա և թէ պէտք է ուղղակի մինչև Ջիաթուրա մարգանէցի հանքերում գործածելու։ Պատմում են, որ հիմնական դրամագլուխը 20 միլիօն ռուբլի է։

Կվիրիլի գետից վերցրած ջրացնքով էլէքտրական կայարան է շինվում և Անանեանների Աջամէթի կալուածքում, որի ույժը պէտք է գործածվի կալուածքի կարիքների համար։

Քութայիսի ամբողջ նահանգում բուսականութիւնը գարնանային ցրտերից ազատ մնաց։ Սիմինդրի բերքը ամեն տեղ շատ լաւ է, թէև գները չեն իջել—80 կ., 1 բ. Խաղողի մեծ առատութիւն է սպասվում, որի պատճառով և հին գինու գները բաւական իջել են։

Ս. Նազարեան

Դպրոցները բաւականութիւն չեն տալիս

Շուշի, 16 օգոստոսի

Մի քանի օրից յետոյ կը սկսվի ուսումնարանական տարին, կը բացվեն դպրոցների դռները, ներս ընդունելու համար մատաղ սերնդին, կրթելու և դաստիարակելու բարոյական ուղիում։ Դպրոցների բացում կը սկսվի կենդանութիւն, այնտեղ կանգնած կը լինեն չքաւոր դասի ծնողները՝ իրանց զաւակներով։ Ունևոր դասը վաղօրօք իր որդոցը պատրաստել է տալիս այս ու այն դպրոցը մտցնելու, իսկ չքաւորները զուրկ են այդ միջոցներից և նրանց յոյսն ու ապաւէնը մնում է դպրոցը, և նրանք անհամբեր սպասում են, թէ երբ դպրոցի վարչութիւնը կը բարեհաճի աւետել, թէ իրանց որդին ընդունված է։ Իւրաքանչիւր տարի մի շարք մատաղ սերունդ, գլխաւորապէս չքաւոր դասակարգից, մնում է առանց դաստիարակութեան և ուսման։ Նախ՝ որ նրանք որոշված մտաւոր պատրաստութիւնը չեն ունենում և երկրորդ՝ զուրկ են նիւթական միջոցներից։ Դպրոցական վարչութիւնները ընդունում են միայն մի որոշ տոկոս չքաւորներից, իսկ միւս մասը մնում է դուրսը, և նրանք կամ մտնում են արհեստ սովորելու և կամ կուլ են գնում փողոցի ծանր մթնոլորտին։ Բարւոք կը լինէր, որ մեր բարեգործական ընկերութիւնները և ունևոր դասը ուշադրութիւն դարձնէին այս ծանր հանգամանքի վրա և հնարաւորութիւն տային չքաւոր դասին կրթել տալու իրանց զաւակներին բարոյական ուղիում։

Օր. Աստղիկ Տէր-Յովհաննիսեան

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՆԱՒԹԱՇԽԱՐՀԻՑ

IX

Փչացած բարքեր

Բագու, 17 օգոստոսի

Բովանդակ Ռուսաստանի մէջ հազիւ թէ գտնվի մի այլ քաղաք, որտեղ բարքերն ապականութեան այնպիսի աստիճանի հասած լինեն ինչպէս Բագւում։

Աշխարհիս ամեն կողմերից ու ծայրերից հաւաքված այլակրօն ու այլացեղ բնակչութիւնը իր հետ բերել է այստեղ ամեն ցեղի սովորութիւններն ու բարքերը և դրանց միութիւնից ստեղծել է մի այնպիսի սոսկալի ապականված մթնոլորտ, որի առաջ նսեմանում են Սոդոմ Գոմորի ու Ներօնի ժամանակների Հռոմի բարքերը։

Բարոյական ամենախայտառակ անկումը որևէ տեղ հազիւ այն աստիճանին հասած լինի, ինչպէս Բագւում, և այդ անկմանն է ենթարկվել ներկայումս նաև հայ նահապետական կեանքը։

Մեր նահապետական բարոյական կեանքով սնված գիւղացին ու գաւառական քաղաքացին Բագու գալով՝ ընկնում է այստեղի կեանքի ընթացքի մէջ և մի քանի տարուց յետոյ անկման մի այնպիսի աստիճանի հասնում, որը երևակայել անգամ անկարելի է։

Փող վաստակելու, նիւթական բարեկեցիկ մի վիճակ ձեռք բերելու համար Բագու եկած գիւղացին մի անգամ արդէն շեղվելով նորմալ կեանքի ընթացքից՝ շարունակում է այդ շաւղով առաջ ընթանալ, այլ ևս ույժ չունենալով կանգ առնելու, և վերջ ի վերջոյ խորտակվում, ոչնչանում։

Ահա սովորական երևոյթներ են դարձել մեզ մօտ սիրեկաններ պահելը, թղթախաղը, արբեցողութիւնը, և այդ ախտերը միանգամայն հիւծում են առանց այն էլ հիւծված, մեռած մեր հասարակական կեանքի վերջին հիւթը։

Եւ այդ չարիքը իր հետ մի աւելի մեծ չարիք էլ է ծնեցնում։

Քայքայում է իր նահապետական կեանքով յայտնի հայ ընտանիքը։

Բարոյական անկման գագաթնակէտին հասած հայ տղամարդը վատ օրինակ է դառնում նաև հայ կնոջ համար. և այսօր սովորական երևոյթներ են դարձել հայ կնոջ սիրեկաններ ունենալը, հայ օրիորդի՝ անառակ կեանք վարելը, հայ պատանու ցոփ կեանքը։

...րաւից և հարաւ-արևմտքից երբեմն խիստ ուժգին։ Այս հանգամանքն է պատճառը, որ Տեբերդայի օդը զարմանալի մաքուր, չոր և պարզ է։ Թէև այնտեղ անձրևները յաճախ են լինում, սակայն երկար չեն տևում և երբէք այնտեղ չեն լինում այնպիսի մառախլապատ օրեր, երբ ամբողջ հորիզոնը ծածկվում է ամպերով. այդպիսի օրերը շատ լաւ ծանօթ են մեր կովկասեան միւս ամարանոցների յաճախողներին. այդ օրերն աւելի ծանր ու սպանիչ են, քան քաղաքային փոշոտ օրերը։ Տեբերդայում այդպիսի օրեր չեն լինում։ Շատ սակաւ անգամ կը տեսնէք այնտեղ, որ ամպերն իջնեն սարերի լանջերը, իսկ որ իջնեն նրանք բոլորովին ցած և սպանեն հոգեկան ամեն մի տրամադրութիւն՝ երբէք։ Իբրև մի գեղեցիկ պատկեր ասածներս ապացուցելու համար՝ այստեղ կը դնեմ պարզ, ամպամած և անձրևոտ օրերի հետևեալ աղիւսակը.

	պարզ	ամպամած	անձրևոտ
	օրերի թիւը		
Տեբերդա . . .	145	80	110
Աբասթուման .	86	89	135
Կիսլօվսկ . . .	84	118	111
Բորժօմ	76	113	142
Դաւոս	99	94	140

Զափազանց կարևոր է հիւանդների համար այն հանգամանքը, որ Տեբերդայում մթնոլորտի ճնշման աչքի ընկնող տատանումներ չեն լինում. եթէ աղիւսակելու լինենք այդ, առաւելութիւնը դարձեալ Տեբերդայի կողմն է լինելու. այսպէս՝ մթնոլորտի ճնշման մաքսիմումի և մինիմումի միջին տարբերութիւնը՝

Տեբերդայում	հաւասար է	14,36 մմ.
Աբասթումանում	»	16,5 »
Սօչիում	»	27,0 »

Այս բոլոր թւերն անպայման խօսում են Տեբերդայի օդի օգտին և ցոյց են տալիս, թէ որքան փառաւոր ապագայ է սպասում այս դեռ ևս շատ քիչ յայտնի անկեանը և թէ որքան սփոփիչ ու բուժիչ ազդեցութիւն են ունենալու կլիմայական այդ յատկութիւնները թշուառ հիւանդների օրգանիզմների վրա։

Տեբերդան զուրկ չէ և հանքային ջրից, որը երբեմն շատ աւելի անհրաժեշտ է լինում, քան կլիմայական որոշ յատկութիւնները։ Այնտեղ կայ հանքային ջրի աղբիւր երկու ակունքներից բաղկացած, որն ունի ածխաթթուաւ-երկաթային ջուր, իր համով այնքան նման նարզանին, որ տեղացիները նրան ուղղակի «Նարզան» են անուանում։ Այդ աղբիւրը ամարանոցային շինութիւններից մօտ եօթը վերստ հեռաւորութեան վրա է՝ ակունքները մէկը միւսից մօտ կէս վերստ հեռու, Գեմօհաթ գետի խոր կիրճի մէջ։ Նրանցից ներքինը Գեմօհաթի ձախ ափին է գետից մօտ 30 քայլ հեռու, իսկ միւսը—վերինը—աջ ափին՝ գետից մի տասը քայլ հեռու։ 1900 թւին կատարված քիմիական վերլուծութիւնը ցոյց տուեց, որ Գեմօհաթի այս աղբիւրների ջուրը սաստիկ հարուստ է երկաթով, որից իւրաքանչիւր մէկ լիտր ջրի մէջ գտնվում է 0,0239 գր., Ժէլէզնօվօդսկի աղբիւրներից մօտ երկու անգամ աւելի։ Վերին աղբիւրը, որը ծովի մակերևոյթից 7105 ֆ. բարձրութեան վրա է, օրական տալիս է 221 դոյլ ջուր, իսկ ներքինը ծովի մակերևոյթից 6860 ֆ. է և տալիս է 210 դոյլ. ջերմութիւնը Ցէլսիուսի 4,25°-ից չի բարձրանում։ Արժէր այս աղբիւրների մօտ կառուցանել սանատօրիում, սակայն ձեռնհաս մարդկանց պակասութեան պատճառով այսպիսի հարստութիւններն անօգուտ են մնում։

Տեղացիներն այստեղ կովի կաթից պատրաստում են մի խմիչք, որը թերևս շատ աւելի մեծ ազդեցութիւն ունի մարդկային օրգանիզմի վրա, քան կլիմայական վերը յիշված բոլոր առաւելութիւնները։ Այդ խմիչքը տեղացիները «այրան» են անուանում և պատրաստում են այսպէս. թարմ կաթը մէկ-երկու բերան եփ տալուց յետոյ կրակից հեռացնում են և հով տեղ դնելով հովացնում մինչև նոր կթած կաթի ջերմութեան, յետոյ մէկ դոյլ կաթին ածում են 1—2 հացի գդալ մէրան (թարմ այրան) և լաւ խառնելով ծածկում են ու թողնում, հետևեալ օրը այրանը պատրաստ է լինում գործածութեան համար. այս խմիչքը սաստիկ օգտակար խմելիք է և շատ աւելի շահաւէտ է, քան կումիսը, որովհետև՝ ինչպէս յայտնի է՝ կումիսի մէջ ալկօհօլ կայ, իսկ այրանում ոչ։ Ամարանոցաւորներն անպատճառ խմում են այրան և խիստ շատ. այսպէս՝ օրական 10—15—20 բաժակ։ Այրանի բաժակն արժէ երեք կոպէկ։

Ամարանոցային շինութիւններին մօտ գտնվում է «Կարակօլ» լճակը, որը բաւականին միապաղաղ տաքութիւն ունի՝ 18—20°R, և նրա մէջ ամառվայ ընթացքում երկու ամսի չափ կարելի է լողանալ կազդուրվելու համար։

Տեբերդա գնալու ամենալաւ ժամանակամիջոցը յունիսի կէսից, յուլիս և օգոստոս ամիսներն են։ Այնտեղ գնալ կարելի է երեք ճանապարհով. մէկը՝ Ռազմաւսուխումեան ճանապարհով, Կլուխօրի լեռնանցքով իջնել Տեբերդայի կիրճը և այնտեղից դիմել դէպի ամարանոց։ Երկրորդը՝ Կիսլօվօդսկից լեռնային ճանապարհով «Էլբօրուս» ընկերութեան արծաթ-արճճեայ հանքերի մօտով։ Իսկ երրորդը՝ Վլադիկավկազի երկաթուղու Նեվիննամիսսկայա կայարանից Բատալպաշինսկի վրայով, դարձեալ Ռազմասուխումեան ճանապարհով, միայն միւս ծայրից։ Նեվիննամիսից մինչև Տեբերդա 146 վերստ է։ Այս երեք ճանապարհներից ամենայարմարն անշուշտ վերջինն է, որովհետև առաջին երկուսն անմատչելի են և շատ տեղ կարելի է անցնել միայն ոտքով, ինչպէս Կլուխօրի լեռնանցքը և Կիսլօվօդսկի ճանապարհի մեծ մասը. իսկ վերջինը շատ աջող ճանապարհ է և լեռների մէջ բաւականին լաւ խճուղի։ Տեբերդա գնացողները սովորաբար Նեվիննամիսում վարձում են ֆուրգօն կամ կառք, որոնցից խիստ շատ կայ այնտեղ, վճարում են 25, 30, 40 ռուբլիներ մինչև Տեբերդա և երկու օրվայ մէջ հասնում են իրանց չուկէտին։

Բատալպաշինսկում բնակվող մի քանի մարդկանց ձեռներէցութեամբ անցեալ տարի Պետերբուրգում կազմակերպվեց մի շրջան, որը նպատակ է դրել Նեվիննամիսից Բատալպաշինսկի, Տեբերդայի և Կլուխօրի լեռնանցքի վրայով երկաթուղի շինել մինչև Սուխում։ Այդ շրջանի ներկայացուցիչներն արդէն բարձրագոյն թոյլատրված իրաւունք են ստացել կատարելու կարևոր հետախուզութիւնները վերոյիշեալ երկաթուղին կառուցանելու համար։ Այս օգոստոսի 1-ից հետախուզիչ խումբը սկսել է իր գործունէութիւնը առ այժմ Տեբերդայից մինչև Նեվիննամիսսկայա։

Տեբերդան պատկանում է Կարաչայի թուրք ազգաբնակութեան, որը իր ընտրեալ հաւատարմատարների միջոցով ամարանոցի ամբողջ տարածութիւնը աճուրդի է հանելու մօտիկ ապագայում. պայմաններն ուղարկված են նահանգապետին հաստատութեան, որից յետոյ այդ պայմանների մասին մանրամասն յայտարարված կը լինեն տեղական լրագիրներում։ Տեղեր ցանկացողների թիւը չափազանց շատ է. ցանկացողներ կան ոչ միայն Ռուսաստանի ամեն մի անկիւնից, այլ և արտասահմանից։

Այս տարի Տեբերդա եկող հայ ամարանոցաւորները մի խնդրագիր ուղարկեցին Աստրախանի թեմական առաջնորդին, որ իր կողմից միջնորդութիւն յարուցանի տեղական իշխանութեան առաջ Տեբերդայում հայ լուսաւորչական եկեղեցու համար տեղ յատկացնելու։ Յուսով ենք, որ մեր հոգևոր իշխանութիւնը այս շրջանի համար իր մշտապէս ցոյց տուած անտարբեր վերաբերմունքը գործի փոխելով կաշխատի իրագործել վերոյիշեալ խնդիրը։

Գէորգ Ք. Օրդուխանեան

Եւ այդ բոլորը քանի գնում՝ աւելի ու աւելի է զարգանում, աւելի ու աւելի մեծ ծաւալ ստանում։

Դուրս եկէք փողոց, անցէք մեր բուլվարն ու այգին, յաճախեցէք ռեստօրաններն ու թատրօնները և ի՞նչ կը տեսնէք։

Այստեղ հայ տղամարդն է օտարազգի կանանց հետ իր գեղխ կեանքը վարում, այնտեղ հայ կինն ու օրիորդն են Թուրքերի հետ գիշեր-ցերեկ անառակութեան ճիրաններում թաւալվում։

Եւ օրը ցերեկով Թուրքերի հետ թև թևի տուած օրիորդները, Թուրքաց երեկոյթներում ամեն տեսակ խայտառակութիւններ անող և Թուրքերի հետ բացարձակ ապրող հայ կանայք այժմ բացառիկ երեւոյթներ չեն մնացել։ Ամեն քայլափոխում դուք կը հանդիպէք այդպիսիներին։

Եւ մենք լուռ ու անձայն, աչքներս փակած, չը տեսնել ձևանալով շարունակում ենք մեր կեանքը։

Մենք մի կաթիլ ուշադրութիւն անգամ չենք դարձնում մեր շուրջը տիրող ապականված բարքերի վրա, որոնք սպառնում են վերջնականապէս քայքայել անդունդը գլորել մեր նահապետական հայ ընտանիքի բարոյական մաքրութիւնը։

Ո՞վ պէտք է ուշադրութիւն դարձնէ սրա վրա, ո՞վ պէտք է մտածէ դրա առաջն առնելու մասին։ Վ. Թումանեան

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՎԱՆՔԱՊԱՏԿԱՆ ԿԱԼՈՒԱԾՆԵՐԸ

IX

Ղարաբաղը պատմական երկիր է, ունեցել է խորհրդաւոր անցեալ։ Ղարաբաղը տուել է մելիքներ, քաջ անձնուէր իշխաններ, Դալի-Մահրասաներ, Թիւլի-Արզումաններ և այլ անուանի մարդիկ։ Ղարաբաղը աննշան երկիր չէ։ Նրա ամեն մի լեռը, բլուրը, դաշտը, հովիտը, քարաժայռը և քարայրը ունեցել են մի-մի պատմական [illegible]

ներների ձեռքով Բալլուջա հայ գիւղից, լեռների վրայով, ճանապարհ են շինում մինչև Ջանգեզուր գաւառի Հաջի-Սամուլու գիւղը, գերանները սայլերով փոխադրելու Բալլուջա գիւղը, որտեղ և պիտի կառուցվի սղոցագործարան։

Վանական մեր կալուածները շահագործելու համար կարեւոր են երկու ճանապարհ՝ մէկը մինչև Թառթառ կայարանը, իսկ միւսը մինչև Նոր-Բայազէտ։ Այդ ճանապարհներով կարելի է փոխադրել գերաններ, տախտակներ և, որ գլխաւորն է, ածուխ։

Հին ժամանակներում այդ կալուածները կառավարվում էին Ղարաբաղի թեմական դպրոցի հոգաբարձուների ձեռքով, ապա 90-ական թւականներին անցան տեղական կօնսիստօրիայի հսկողութեան տակ, մի քանի տարի անցնելուց նորից այդ կալուածները յանձնվեցին դպրոցի հոգաբարձութեան, բայց վերջինս երբ տեսաւ, որ իր ցանկալի օգուտները չէ ստացվում, ինքնակամ այդ կալուածները նորից վերադարձրեց կօնսիստօրիային՝ կառավարելու։ Վերջին ժամանակներս Էջմիածինը ինքն է հսկում այդ կալուածներին։

Քանի որ այդ կալուածների ամեն մի մասը—վարելահողը, արօտատեղը, այգին, անտառը և ձիթերը—որոշ չէ թէ տարին որքան արդիւնք է տալիս, և այդ միում է ժամանակաւոր վարձովի կառավարիչների տրամադրութեանը, ապա ուրեմն այդ կալուածները, արդիւնք տալու փոխարէն, շարունակ պիտի պարտք և վնաս թողնեն։ Նախ ուսումնասիրեցէք տեղական բոլոր պայմանները, ապա պահանջեցէք ցանկալի օգուտները։ Պետ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

✦ Օգոստոսի 20-ին Թիֆլիսից դէպի Մօսկվա ուղևորվեց Հայրենական պատերազմի 100-ամեակի հանդէսին մասնակցելու համար կովկասեան ուսումնարանական շրջանի պատգամաւորութիւնը։

✦ Օգոստոսի 20-ին երեկոյեան Սանահնից Թիֆլիս վերադարձաւ Վրաստանի և Իմերեթիայի հայոց թեմական առաջնորդ Եփրեմ եպիսկոպոս Սուքիասեանը։

✦ Դատաստանական պալատի յատուկ ատեանում քննվել է երդւ.-հաւ. Ն. Ջ. Եւլեավայի գործը, որը մեղադրվում էր քրէական օրէնքների 129-րդ յօդուածի 1-ին մասի 2-րդ կէտի հիման վրա։ Ատեանը մեղաւոր ճանաչելով Եւլեավային՝ դատապարտել է մէկ ու կէս տարվայ բերդարգելութեան։

✦ Կովկասեան շերամապահական կայանի շինութեան մէջ օգոստոսի 20-ի երեկոյեան տեղի ունեցաւ մալարիա հիւանդութեան դէմ մաքառող կովկասեան կօմիտէտի նախաձեռնութեամբ կովկասեան բժիշկների համար կազմակերպված ձրի դասընթացքների բացումը։

✦ Հայրենական պատերազմի 100-ամեակի տօնի օրը Թիֆլիսում բաց կը լինեն բոլոր զուարճութեան տեղերը։ Թէ այգիներում և թէ փողոցներում թոյլատրվում են նուագածութիւններ։ Քաղաքը հրավառված կը լինի. ամբողջ գիշերը խանութները բաց կը լինեն առևտուր անելու համար։

✦ Օգոստոսի 20 ին Թիֆլիսի զանազան մասերում կալանաւորված են 102 հոգի անցագիր չունեցողներ։

✦ Թիֆլիսի 2-րդ առևտրական դպրոցում վերաքննութիւնները նշանակված են օգոստոսի 25-ին և 27-ին, իսկ ընդունելութեան քննութիւնները 28-ին, 30-ին և 31-ին։ Ուսումը կը սկսվի սեպտեմբերի 1-ից։

✦ Թիֆլիսի ոստիկանապետը հաղորդել է նահանգապետին, որ հացավաճառների դէմ անհրաժեշտ է խստութիւններ գործ դնել։ Թոնդրի հացթուխները, չը նայելով ուժեղ ագիտացիային, հացը վաճառում են համաձայն սակագնի, առանց տրանջալու որ վնասվում են։ Վերջին օրերս ոստիկանութիւնը 100-ից աւելի արձանագրութիւն է կազմել հացավաճառներին պատասխանատուութեան ենթարկելու համար։

✦ Կովկասեան տնայնագործական կօմիտէտի կառավարիչ Ց. Ս. Փիրալեանը ուղևորվել է Դաղստան էքսպօնատներ ձեռք բերելու Պետերբուրգում առաջիկայ տարի կայանալիք համառուսական տնայնագործական արդիւնաբերական ցուցահանդէսի կովկասեան բաժանմունքի համար։

✦ Թիֆլիսի Վրաց Գիւղատնտեսական Ընկերութիւնը վճռել է ոչխարաբուծական ցուցահանդէսին ներկայացնել 20 տուշինի մաքիներ և երեք հատ էլ խմերեթական այծեր։

✦ Առաջին գիմնազիայի ուսուցիչ Խուցիեվի տնից, նրա բացակայութեան միջոցին, գողացել են 7 հատ գորգեր 400 րուբլու արժողութեամբ։ Կալանաւորված է տան նախկին դռնապան Եակով Նալիվայչենկօն, որի վրա ընկնում է կասկածը։

✦ Թիֆլիսի քաղաքային առաջին ապաստարանում վերանորոգութեան պատճառով ընդունելութիւնը դադարեցված է։ Բացման մասին կը յայտարարվի ժամանակին։

✦ Մօտ ժամանակներս Թիֆլիսում կալանաւորվել է Դուշէթի գաւառի Պրեգետի գիւղի բնակիչ Գաբօ Պիպիլաշվիլին, որը Թիֆլիսի նահանգում մի շարք ոճիրներ կատարող աւազակախմբի կազմակերպողն էր և ղեկավարը։ Նա թաքնվում էր Գաբօ Բեկիրաշվիլի կեղծ անցագրով։ Նրա խումբն էր, ի միջի այլոց, որ զինված յարձակում գործեց Թիֆլիսի գաւառում Գեօրգիեվսկի վանքի վրա և ոչ միայն կողոպտեց, այլ և սրբապղծութիւններ կատարեց, եկեղեցական անօթները ջարդուփշուր անելով, սրբապատկերները թափելով և սեղանը տեղահան անելով։

✦ 5-րդ քաղաքամասի պրիստաւը օգոստոսի 20-ին ոչնչացրել է 2300-ի չափ խակ սեխեր։

✦ Թիֆլիսի ոստիկանապետը առաջարկել է պրիստաւներին անմիջապէս յայտնել Թիֆլիս քաղաքի տնատէրերին, որ ում տան եկամուտը հասնում է տարեկան 1500 րուբլու, նա պարտաւոր է առանձին դռնապան պահելու։

✦ Թիֆլիսի քաղաքագլխի պաշտօնակատարը դումայի օգոստոսի 9-ի որոշումը՝ գործակատարների հանգստեան պարտադիր օրէնքների 5-րդ, 6-րդ և 16-րդ կէտերը փոխելու մասին՝ ներկայացրել է նահանգապետին ի հաստատութիւն։

✦ Օգոստ. 20-ին Արխանգելսկայա փող. վրա № 4 տանը ապրող շտաբս-կապիտանի աղջիկ Մարթա Դաւիդօվնա Ղօրղանեան, 22 տարեկան, ինքնասպանութիւն գործելու նպատակով մի բաժակ քացախի թթու ընդունեց։ Նրան տարան Միքայէլեան հիւանդանոց, ուր առանց ուշքի գալու մեռաւ։

✦ Օգոստոսի 20-ին Սուդեբնայա փողոցի վրա № 54 տանը ապրող ազնուականուհի Մարիա Բատիօնօվնա Րուսինվան, 28 տարեկան, ինքնասպանութիւն գործելու նպատակով նաշադիրի սպիրտ ընդունեց։ Նրան խնդոյն ուղարկեցին Միքայէլեան հիւանդանոց։ Կեանքը ազատ է վտանգից։

✦ Ճավճավաձեվսկայա փողոցի վրա № 5 տանը ապրող Աննա Սերգէյեվնա Բաբանասօվան օգոստոսի 17-ին յայտնել է խուզարկու ոստիկանութեանը, որ սրանից մի երեք շաբաթ առաջ նա իր ծանօթ ոսկերիչ Թիֆլիսեցի Նիկօլայ Իվ. Իմեդօվին յանձնել է արծաթեղէն և ոսկեղէն զանազան իրեր 200 րուբլու արժողութեամբ՝ նրանց արժէքը ճիշդ գնահատելու համար։ Բայց Իմեդովը և նրա մայրը՝ Ելիզավետա Սօլօմօնօվնա Իմեդօվան վաճառել են այդ իրերը և փողը իւրացրել։ Նրանց բնակարանում ոստիկանութիւնը խուզարկութիւն կատարելով գտել է Բաբանասօվայի իրերից 148 ր. 30 կ. արժողութեամբ։

✦ Թիֆլիսի Կօնսիստօրսկայա փողոցի № 8 տանը ապրող Միկիչ Սերգէյեվիչ Պարաջանօվը յայտնել է ոստիկանութեանը, որ օգոստոսի 19-ին իր տնից գողացել են զանազան ոսկեղէն և արծաթեղէն իրեր 500 րուբլու արժողութեամբ։ Կալանաւորված է Պարաջանօվի նախկին ծառայող, Թիֆլիսի գաւառի Սագարեջօ գիւղի բնակիչ, Կօնստանտին Դատիկելաշվիլին և նոյն տան մէջ ապրող պարսկահպատակ Մարգար Ալավերդի-օղլին։

✦ Գորիի գաւառի Ախրիսի գիւղում մօտ օրերս ինչ-որ չարագործներ կտրել են գիւղացի Իվ. Մամուլաշվիլիի մրգեղէնի բոլոր նոր տունկերը։ Դրանից մի շաբաթ առաջ էլ, օգոստոսի 4-ին, հրդեհել էին ցորենի դէզը ու այրել տունը։ Վրիժառութեան կամ նախանձի զոհ են համարում Մամուլաշվիլիին։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ. ԳԵՂԱՐ.

ԳԱՒԱՌԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Գորի, 18 օգոստոսի

Գորիի ժողովարանի դահլիճում, ամսիս 15-ին, տեղիս հայ թատերասէրների խումբը, մասնակցութեամբ դերասան Մն. Տէր-Առաքելեանի, տուեց յօգուտ Կ. Հ. Բ. Ընկ. տեղիս ճիւղի մի ներկայացում երեք լեզուով։ Առաջին՝ խաղացին հայերէն Սունդուկեանցի «Պէպօն», երկրորդը՝ վրացերէն՝ «Մօնադիրէ» (Որսորդ) և երրորդը՝ ռուսերէն՝ «Изъ подъ стола къ вѣнцу».

Որովհետև ներկայացումը երեք լեզուով էր, ուստի թատրօնը լիքն էր հայ, վրացի և ռուս երկսեռ հասարակութեամբ, այնպէս որ ասեղ գցելու տեղ չը կար։

Չը նայելով որ սիրողներից շատերը առաջին անգամն էին բեմ դուրս գալիս, բայց և այնպէս խաղը անցաւ աջող։

Անտրակտներում նուագում էր տեղիս զինուորական երաժշտախումբը։

Ժամը $1^{1}/_{2}$-ին հասարակութիւնը հեռացաւ թատրօնից գոհ սրտով, ցանկութիւն յայտնելով յաճախ տեսնել այսպիսի ներկայացումներ։

Ծախսերը դուրս գալով՝ զուտ արդիւնք մնաց յօգուտ Բ. Ընկերութեան 102 ր.։ Մ. Մարութեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, 21 օգոստոսի

Սրանով յայտնում ենք ի տեղեկութիւն «Գիւղատնտեսի» բաժանորդների և աշխատակիցների, որ ամառային երկու ամիսների դադարումից յետոյ «Գիւղատնտեսը» սեպտեմբերի 1-ից վերսկսում է իր ընդհատած հրատարակութիւնը. բոլոր բաժանորդները (տարեկան) կը ստանան որպէս ձրի յաւելուած երկու գրքեր՝ 1) Աւ. Քալանթարի «Կաթնատու կովերի ընտրութիւնն ու կերակրումը» և 2) Ա. Աթանասեանի «Գիւղատնտեսական մեքենաների և գործիքների ընտրութիւնը»։

«Գիւղատնտեսի» խմբագրութիւն

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

✦ Պետերբուրգում կազմակերպվում է «ի յիշատակ 1861 թւի փետրվարի 19-ի՝ լուսաւորչական հաստատութիւնների տուն»՝ բաժիններով։ Ընկերութեան հիմնական դրամագլուխն է 150 հազար րուբլի, 300 բաժիններով, իւրաքանչիւրը 500 ր.։

✦ Հայրենական պատերազմի 100-ամեայ յօբելեանի առիթով, օգոստոսի 26-ին բաց պիտի թողնվեն յօբելեանական արծաթէ րուբլիներ, որոնց մի կողմում շօշափելի կերպով պատկերացված պիտի լինի Ալէքսանդր I կայսրի օրօք եղած պետութեան կնիքը, իսկ միւս կողմում հետևեալ վերտառութիւնը. «Այս փառաւոր տարին անցաւ. բայց նրանում եղած փառաւոր յաղթութիւնները չեն անցնում. 1812—1912»։ Այդ րուբլիները պիտի տրվեն Բօրօդինեան հանդէսներին մասնակցող զինուորներին։

✦ Ներքին գործերի մինիստրը ուզում է առաջարկել մինիստրների խորհրդին, որպէսզի Վլադիկավկազում Ալէքսանդր III-ի արձանը կանգնեցնելու համար 250,000 ր. բաց թողնեն։

✦ Օգոստոսի 25 ից Արմաւիրում բացվում է Հիւսիսային Կովկասեան նոր բանկ։

✦ Բէլգիական կառավարութիւնը զինուորական նաւատորմ ունենալու համար, պատրաստվում է պալատին առաջարկ անել։ Բէլգիան մինչև այժմ դեռ չէ ունեցել ոչ մի հատ պատերազմական նաւ։

✦ Աստրախանի նահանգում զանազան պատճառներից ցանքերին հասած վնասները հետևեալներն են. Սև-ծովեան գաւառում 25.530,000 րուբլու, Ցարեվիչեանում՝ 2.343,000 ր., Ենօտաեվսկում՝ 68,000 ր.։

✦ Պանամայի ջրանցքի վրա աշխատում են 70,000 հոգի։ Ջրանցքի երկարութեամբ կազմվել է մի ամբողջ քաղաք։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

(ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՀԵՌ. ԳՈՐԾ.)

20 օգոստոսի

ՆԻԺՆԻ-ՆՈՎԳՈՐՈԴ։ Ջերբշաւի ժամանակ Թագուհի Կայսրուհի Ալէքսանդրա Ֆէօդօրօվնայի անուան 10,000 րուբլի մրցանակը տարաւ Բրաիլովսկիի և Պետրօվի «Իգգօլը» իշխան Վեազէմսկիի ձիաբուծարանից։

ՎԵՐԴԷՆ։ Էլեքտրաքարշի վագօնը պոկվելով առաջինից ընկաւ խոնված ամբոխի մէջ՝ ծանր կերպով վիրաւորելով 4 հոգու և թեթև 5 հոգու։

ԼԱՅՊՑԻԳ։ Դրեզդէն-Պրագա տանող մարդատար գնացքը գծից դուրս է եկել Շենբրիզէնում։ Ծանր վիրաւորված է 5 հոգի։

ՊԵԿԻՆ։ Գերմանական Դիտերիսէն և Եբսէն ֆիրման կօնցէսսիա ստացաւ Պեկինում էլեքտրաքարշ կառուցանելու։ Չինական կառավարութիւնը համաձայնութիւն է տուել ֆիրմայից 8 միլիօն մարկ նախազումարի ստանալուց յետոյ։

ԼՕՍ-ԱՆԺԵԼՕՍ։ Պանամայի Ջրանցքի գլխաւոր ինժեները տեղեկացրել է նաւահանգիստների կառավարութեանը, որ կառուցումը կը վերջանայ 1913 թւականին։

ՎԵՆԵՏԻԿ։ Աւտօմօբիլը 20 ուղևորներով Տրէվիզօ գնալիս վայր ընկաւ։ Երեք հոգի սպանվել են, մի քանիսը՝ վիրաւորվել։

ԽԱՐԿՈՎ։ Հանքագործների համաժողովի խորհրդակցութիւնը քննելով բանուորներին պետութեան հաշւով ապահովագրելու հարցը, միաձայն հաստատեց Ռուսաստանի հարաւի հանքային և հանքագործական ձեռնարկութիւնների համար յատուկ ապահովագրական ընկերութիւն հիմնելու որոշումը։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Ց. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 թ.
(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից
ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ
«606»-Ի ՆԵՐՍՐՍԿՈՒՄ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ՝ 11—12 ժ.
Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան վեներական (սիֆիլիս) հ.։
Բ. Գ. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ—1—2 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.։
Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—9½—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային։
Ջ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան կանանց և երեխայոց հ.։
Ն. Տ. ՄՈՒԼԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւ.։
Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մաշկի, վեներական վիրաբուժութեան և միզասեռ. հ.։
Գ. Ց. ԳՈՒՐԳԷՆՕՎ—12—1 ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.։
Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.։
ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ ԱՄԲՐՈՒՄՕՎԱ-ՄԵԼԻՔԵԱՆ —12—1 ժ. մանկաբարձութիւն և կանանց հիւ.։
ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ՝
Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—6—7 ժ.։
ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ Մ. Լ. ՌԵՆԻԳԵՐ-ԱՐԵՇԵՎԱ—6—7 ժ. մանկաբարձութիւն, կանանց և երեխայոց հիւ.։
Ջ. Ա. ԹԱՌՈՒՄԵԱՆ—6—7 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. քննութիւն արեան, մէզի և այլն։
Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան
1. 0—82

Վ. և ՍՏ. ՍՄԲԱՏԵԱՆՆԵՐԻ
ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՊԱՐՏԷԶԸ
և ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆԸ
միջնորդութիւն է յարուցել, ուր յարկն է, թոյլտուութիւն ստանալու սիննմատօգրաֆ ձեռք բերել և դասարանում աւանդելիք նիւթերը, կարելին չափ, ցուցադրել։ Երգերով շարժական խաղերը, Սօկօլի սիստեմով մարմնամարզութիւնը կը դրվի աւելի հաստատուն հիմքերի վրա։ Աչքի ընկնող տեղ կը բռնի նկարչութիւնը, որի համար հրաւիրված է փորձված և հմուտ ուսուցիչ։ Մայիսին քննվող 9 աշակերտ քննութիւնը աջող բռնեցին զանազան գիմնազիաներում։ Կայ 2 գիշերօթիկ տեղ։ Դասերի սկիզբը սեպտ. 1-ին։ Աշակերտների ընդունելութեան և պայմանների մասին կարելի է գիմել ամեն օր։ Սօլօլակ, փողոց Պասկեվիչի, № 13.

ՀԱՇՒԱՊԱՀԱԿԱՆ
ԿՈՒՐՍԵՐ
Գ. և Մ. ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆՑՆԵՐԻ
Թիֆլիսում (Նիկօլայէվսկայա փող. № 36, Վօրօնցօվի արձանի մօտ)։
Մանրամասն տեղեկութիւններ տրվում են Կուրսերի գրասենյակը ամեն օր՝ երեկոյեան ժամը 4—7-ը։
(ա.օ.) 579. 25—9

ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆԻ
ՀԱՋԱՐ ՓԷՇԷՆ
լոյս տեսաւ ։ արժէ 8 կոպ.
100 հատը 6 ր. 50 կ. կանխիկ, ուղարկելը մեր ծախքով։ Դիմել՝ Тифлисъ, Большая-Ванкская, № 30. Екатеринѣ Конст. Абовьянъ, նաև գրավաճառներին։
(Հ.) 590. 3—2

ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻ
հայոց եկեղեցական-ծխական դպրոցի
Ուսուցչական խումբը
կազմված է։
Հրաւէր չը ստացողները համարվում են ազատ։
(ա.օ.) 610. 3—1

ՍԻՐՈՂՆԵՐԻ ԺԱՄԱՑՈՅՑ „ԲՕՆԷՐ"
Ով սիրում է չքեղութիւնը և ցանկանում է ունենալ գրպանի լաւ ժամացոյց, խորհուրդ կը տայինք ձեռք բերել կատարելագործ. նոր ժամացոյց կապտագոյն պողպատից, ֆանտազի գեղեցիկ ձևի, միանգամայն տափակ, հաստութեամբ 1 րուբլիանոցից ոչ աւելի, լարումը 40 ժամը մի անգամ, Ընկէր 5 քարով, դրսից անկէրային գեղեցիկ մայանիկով (տես նկ.)։ Առանձին ուշադրութիւն է դարձված ուղիղ բանելու վրա, որ ստուգված է մինչև րօպէները, և այնքան ամուր մեխանիզմով է, որ ֆաբրիկան երաշխաւորում է 5 տարով։ Գինը միայն 3 ր. 50 կ.։ [illegible]

[illegible]
Т-во „АККУРАТНОСТЬ". ВАРШАВА. Отд. 67
(ա. 1) (В. 44267) 2—1

ԳԱՅԻԱՆԵԱՆ ՕՐԻՈՐԴԱՑ ԴՊՐՈՑԻ
[illegible] 602. 5—2

ԳԻՐ ու ԿԵԱՆՔ
[illegible]
Գինն է 1 ր. 25 կոպ.
(Հ. 2)

ԴԱՍԱԳԻՐՔ ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒԻ
[illegible] 384. 6—4

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный